

T.C.
PODGORİTSA BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

YURT DIŞI
YATIRIM
ÜLKE PROFİLİ

KARADAĞ

NİSAN 2025

Bu Rapor T.C. Podgoritsa Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Tarafından Hazırlanmıştır

YURT DIŞI YATIRIM ÜLKE PROFİLİ

A. KARADAĞ'IN İŞ ORTAMI

1. İŞ ORTAMI

A. İş Ortamına İlişkin Genel Göstergeler

- Dünya Bankası Business Ready Raporu ÜLke Bilgileri

Dünya Bankası'nın iş iklimini değerlendiren "Business Ready" raporunda, Karadağ'ın ticari işletmelerin kurulması, kamu hizmetleri ve uyuşmazlık çözümü alanlarında en yüksek puanları aldığı belirtilmiştir. Ülke, bu alanlar içerisinde benzersiz bir ticari işletme kurulma sürecine sahip olup, yargının dürüstlüğünü güvence altına alan iyi uygulamaları yasaya dahil etmiştir.

Öte yandan Karadağ; vergilendirme, pazar rekabeti ve işletme iflası alanlarında en düşük puanlara sahiptir. Bu alanlarda ekonomide otomatik veya çevrimiçi vergi kaydı öngörülmemekte, Rekabet Hukuku'nun temel yönlerine ilişkin belgeler yayımlanmamakta, tasfiye ve yeniden yapılanma süreçlerinde davaların yönetimine ilişkin elektronik bir sistem bulunmamaktadır.

Operasyonel verimlilik açısından Karadağ, ithal malların tüm kontrol kurumlarınca sınır kontrolünden geçmesinin bir günden az sürmesi bakımından uluslararası ticarete iyi sonuçlar elde etmektedir. Bu süre küresel ortalama olan 11 günden önemli ölçüde daha hızlıdır.

B-READY 2024 performansı, konuya göre

	İş Kurma	İş Yeri	Kamu Hizmetleri	İş gücü	Finansal Hizmetler	Uluslararası Ticaret	Vergilendirme	Uyuşmazlık Çözümü	Pazar Rekabeti	İşletme İflası
Karadağ	79.72	66.55	73.63	63.25	63.16	67.20	44.04	68.79	53.12	61.96

- Yatırım İçin Neden Karadağ?

- Ekonomik olarak istikrarlı, demokratik, çok kültürlü, çok dinli toplumdur.
- İyi komşuluk ilişkilerinin aktif destekçisi ve bölgesel işbirliğine katılımcıdır.
- Haziran 2017'den beri NATO üyesidir.
- AB üyeliği adaydır (2010 aday ülke, 2012 Katılım Müzakereleri Başlangıcı).
- 2012'den beri Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üyesi ve Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşmasının (TFA) (2016) tarafıdır.
- 2007'den beri Dünya Bankası üyesidir.
- 2007'den beri Uluslararası Para Fonu (IMF) üyesidir.
- Avro (€) resmi ödeme aracıdır.
- AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması, CEFTA ve EFTA ülkeleri ile Rusya, Türkiye ve Ukrayna ile yapılan serbest ticaret anlaşmaları sayesinde yaklaşık 800 milyon tüketiciye sahip bir pazara erişim imkanı vardır.
- Adriyatik/Akdeniz'deki elverişli coğrafi konumu (Bar Limanı üzerinden ticaret için uygun erişim, önemli hava erişilebilirliği ve ayrıca Doğu ve Orta Avrupa'ya mevcut demiryolu ve karayolu bağlantısı) sayesinde "Balkanlara Açılan Kapı" olarak nitelenebilmektedir.

- 18 ülke ile yürürlükte olan ekonomik işbirliğine ilişkin Anlaşmalar (Avusturya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Macaristan, Almanya, Slovenya, İspanya, İtalya, Yunanistan, Romanya, Sırbistan, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Azerbaycan, Katar, Çin, Türkiye ve BAE).
- Birçok ülke ile yürürlükte olan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına ilişkin anlaşmalar (Avusturya, Slovakya, Sırbistan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Danimarka, Katar Devleti, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Malta, Fransa, Yunanistan, Hollanda, İsrail, Kıbrıs, Romanya, Almanya, Litvanya, Polonya, İspanya, İsviçre Konfederasyonu, Azerbaycan, Moldova ve Birleşik Arap Emirlikleri)
- Birçok ülke ile yürürlükte olan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları (Arnavutluk, Belçika, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyet, Danimarka, Mısır, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Hırvatistan, Hindistan, İtalya, İran, Çin, Kıbrıs, Kuveyt, Letonya, Macaristan, Makedonya, Malezya, Malta, Moldova, Almanya, Norveç, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, Sri Lanka, İsviçre, İsveç, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık, İrlanda, Sırbistan, BAE, Azerbaycan, Avusturya, Portekiz).
- Karadağ, Batı Balkan ülkeleri arasında kişi başına en fazla doğrudan yabancı yatırımın yapıldığı ülkedir. 2024 yılında Karadağ'a gelen doğrudan yabancı yatırım miktarı toplam 889,8 milyon Avroya ulaşmıştır. Bunlardan NATO ülkelerinden gelen yatırımlar, diğer bazı ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşük seviyede kalmıştır. Örneğin Sırbistan, Rusya ve Türkiye toplamda yaklaşık 318 milyon Avroluk yatırımla önde gelen yatırımcılar olurken, NATO üyeleri de dahil olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerinden gelen yatırımlar sadece 250,5 milyon Avro seviyesindedir.
- Yabancı şirketler, ulusal şirketlerle aynı muameleden yararlanır.
- Yabancı yatırımcılar herhangi bir sektöre yatırım yapabilir ve kâr veya temettü dahil olmak üzere fon, varlık ve diğer malları transfer etmekte serbesttir.
- Rekabetçi vergi sistemi.
- Amaca yönelik olarak kurulmuş İş Bölgeleri Bölgeleri dahil olmak üzere hem ulusal hem de yerel düzeyde yatırım için bazı teşvikler ve vergi indirimleri.
- Şirket kurmak için basit prosedür (oturum hakkı hariç ortalama 7 gün ve 1 €'luk kuruluş sermayesi).
- 11 özel banka ile kaliteli bankacılık sektörü.
- Ülke dili Karadağca, ancak İngilizce bilinirlik seviyesi yüksek sayılabilecek durumdadır.
- 2024 için ortalama brüt kazanç: 1.083 € brüt / 876 € net.
- Giderek popülerliği artan turizm ve yaşam tarzı destinasyonları ("Vahşi Güzellik" ve "Adriyatik'in İncisi").
- 2019'da Avrupa'nın en hızlı büyüyen turizm merkezi konumunda olmuştur. 2024 yılında ise Monstat verilerine göre Karadağ, 2,6 milyon turist ve 15,59 milyon geceleme sayısı ile turizmde önemli bir büyüme kaydetmiştir.
- Yıllık ortalama 240 güneşli gün ile elverişli iklimi sahiptir.
- İyi erişilebilirliğe sahip coğrafi konum – birçok Avrupa başkenti ve şehri ile yıl boyunca ve mevsimlik uçuşların yapıldığı iki uluslararası havalimanı ve dünyanın farklı bölgeleriyle artan sayıda uçuş bağlantısı.
- Popüler denizcilik/gezi/yatçılık destinasyonu (Kotor Limanı, Bar Limanı, Zelenika Limanı, Porto Montenegro (Tivat) Marina, Portonovi (Kumbor) ve Luştica Bay Marina (Herceg Novi), Dukley Marina (Budva).
- Oldukça liberal vize rejimi.

-Karadağ Ekonomisi İçin Gösterge Niteliğindeki Muhtelif Veriler

- Moody's: Ba3 teyitli kredi notu
- Standard&Poor's (S&P): B+ stabil görünümlü
- Küresel İnovasyon Endeksi 2024: 65/133
- Heritage Foundation'ın Ekonomik Özgürlük Endeksi (2025): 63,8

B. Şirket Kurulumuna İlişkin Mevzuat

- Şirket Kurmak

Karadağ'da yabancı ve yerel şirketlere eşit muamele ilkesi uygulanmaktadır. Yabancı yatırımcı tüzel veya gerçek kişi olarak iş yapabilmektedir. Yabancı yatırımları düzenleyen Yabancı Yatırımlar Kanunu'nda yabancı yatırım, Kanuna uygun olarak parasal bir yatırım, mal, hizmet, mülkiyet hakları ve menkul kıymetlere yapılan yatırım şeklinde belirtilmiştir. Aynı Kanuna göre, yabancı tüzel kişi veya şahıs işletmenin toplam sermayesinde en az %10 yabancı sermaye payına sahip tüzel kişi, Karadağ'da yabancı bir kişi tarafından kurulan tüzel kişilik ve yurt dışında ikamet yeri olan Karadağ vatandaşı yabancı bir yatırımcı olarak değerlendirilmektedir.

Yabancı yatırımcıların Karadağ'da şirket tesisleri, iş yerleri, daire, inşaat alanları gibi gayrimenkul satın alma hakları vardır. Ayrıca, yabancılar bir yerli vatandaşın hakkı olduğu gibi miras yoluyla gayrimenkul üzerinde mülkiyet hakları talep edebilmektedir. Yabancı yatırımcılar ilgi duydukları sektörlerde yatırım yapabilmektedirler. Ayrıca kâr ve temettü dahil olmak üzere tüm gelirlerini transfer edebilmektedirler.

Dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden bazıları Karadağ'daki yatırım projelerine garanti vermektedir.

Karadağ Dış İşleri Bakanlığı ve Karadağ Ticaret Odası işbirliğinde hazırlanan Karadağ İş ve Yatırım Olanakları Raporunda (<https://komora.me/wp-content/uploads/2022/07/mibo-2021.pdf>), şirket tescili ile vergi kaydı, hesap açılması, gümrük kaydı gibi işlemlerin ortalama 7 günde tamamlanacağı belirtilmektedir.

Karadağ'da firmaların kayıtları, Karadağ Vergi İdaresinin Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisinde yapılmaktadır. Ticari İşletmeler Kanunu'na göre Karadağ'da aşağıdaki organizasyon şekilleri altında bir işletme kurulabilmektedir.

- Girişimci,
- Ortaklık Şirketi,
- Limited Ortaklık,
- Anonim Şirket,
- Limited Şirketi
- Yabancı Şirketin Şubesi.

Karadağ Vergi İdaresi'nin Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisine başvurarak başlatılan şirket kurma işlemi için genel olarak gerekli belge ve işlemler aşağıdaki gibidir:

- Kimlik kartı,
- Tamamlanmış kayıt formu,
- Minimum kuruluş sermayesi,
- 10 € kayıt ücreti.

Limited Şirket

Limited şirketler en az 1, en çok 30 ortaklı olmak üzere gerçek veya tüzel kişilerce kurulurlar. Asgari sermaye tutarı 1 Avro'dur. Hissedarların sorumluluğu da yatırım yaptıkları tutar ile sınırlıdır. Limited şirkette zorunlu olarak yetkili müdür olmalıdır. Atanmış müdür şirketi yönetmeye yetkilidir. Müdürler,

bir anonim şirketteki yönetim kurulu üyelerine benzer bir pozisyona sahiptir. Anonim şirkette olduğu gibi yönetim kurulu olmak zorunda değildir.

Şirket kuruluşu için gerekli olan hususlar, evraklar ve ödemeler:

- Şirketin ismi (İsmi uygun (müsait) olup olmadığı kontrol edilir.)
- Kurucuların kimlik/ pasaport ve kişisel adresleri
- Genel müdürün kimlik kartı / pasaportu ve kişisel adresi
- Şirketteki diğer kişiler - yetkili temsilciler ve kişisel adresler
- Hisse oranı
- Kuruluş sermayesi (minimum 1,00 Avro)
- Şirket adresi
- Ana faaliyet kodu
- E-posta adresi ve iletişim bilgileri

Maliyet:

- İki adet mühür 2* (20,00 +%21 KDV) = 48,40 Avro
- İdari giderler
 - Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisi (CRPS) 5,00 Avro
 - Resmi Gazete 3,00 Avro
- Belgelerin tasdik işlemleri (imzalayan başına yaklaşık 10,00 Avro)
 - Şirket Kuruluş Sözleşmesi
 - Kuruluş hizmetlerinin sağlanmasına ilişkin Sözleşme
 - OP Formu
 - Belgelerin Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisine (CRPS) sunulması için vekaletname
- Muhasebe şirketinin şirket kuruluş hizmeti şirketten şirkete değişkenlik gösterebilmektedir.

Anonim Şirket

Anonim şirketler, yerli ve yabancı gerçek veya tüzel kişiler tarafından, kuruluş sözleşmesi veya kuruluş kararı akdedilmesi suretiyle kurulabilmektedir. Maksimum kişi sayısı bakımından herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Hissedarların sorumluluğu da yatırım yaptıkları tutar ile sınırlıdır. Anonim Şirkette Müdür, Sekreter ve Yönetim Kurulu olmak zorundadır.

Şirket kuruluşu için gerekli olan evrak, ödeme ve diğer hususlar:

- Minimum kuruluş sermayesi 25.000 Avro,
- Kuruluş evrakları,
- Yönetim Kurulu, Denetçiler, Sekreter ve Genel Müdür atanmasına ilişkin kararlar,
- Yönetim Kurulu üyelerinin ve yöneticilerin sosyal güvenlik numaraları,
- Tüm Yönetim Kurulu Üyeleri ve Yöneticilerin isimleri,
- Genel Müdür, Denetçiler ve Sekreterlerin isimleri ve adresleri,
- Şirketin yükümlülükleri yerine getirmesine ilişkin imzalı beyan,
- Menkul Kıymetler Komisyonu Kararı,
- Tamamlanmış kayıt formu,
- 40 Avro Vergi İdaresi hesabına ödeme, 3 Avro Karadağ Resmi Gazetesi hesabına ödeme.

Şirket kayıt işleminden sonra şirket mührü yaptırılması, banka hesabı açılması, çalıştırılan işçi için Vergi İdaresine kayıt yaptırılması gerekmektedir.

Komandit Şirket

- İki veya fazla kişi,
- Tamamlanmış kayıt formu,
- İdari giderler (yukarıda belirtilmiştir)

Girişimci

- Kimlik kartı,
- Tamamlanmış kayıt formu,
- İdari giderler (yukarıda belirtilmiştir)

E-Firma Portalı

25 Aralık 2020 tarihinden itibaren bir ticari işletme (kurucusu mukim bir gerçek kişi olan ve kurucu katkısı 1,00 Avro olan tek üyeli limited şirket) kurulması için elektronik olarak başvuruda bulunulabileceği açıklanmıştır. E-firma portalı bir üyeli limited şirketin kuruluşu için elektronik başvuru yapılmasını sağlayan bir sistemdir. Sistem Karadağ Vergi İdaresi ve Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisi ile entegredir. Ayrıca, tek üyeli bir limited şirketin faaliyeti ve adresindeki bir değişikliğin tescili için de başvuru elektronik olarak yapılabilir.

E-firma linki aşağıdaki gibidir:

<https://efirma.tax.gov.me/>

- Şube Açmak

Yabancı şirketler şubeleri aracılığıyla Karadağ'da faaliyetlerini yürütebilmektedirler. Şube yabancı bir şirketin ayrılmaz bir parçası değil, ayrı bir tüzel kişilik olarak kabul edilmektedir. Şube, adına ve kurucu şirketin hesabına faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Kuruluş için gerekli evrak, bilgi ve ödeme tutarları yukarıda belirtilmiştir. Yukarıda belirtilen ve başvuru için gerekli tamamlanmış kayıt formu PS01 formudur. Katma Değer Vergisi kaydı için ise PR PDV-1 formu gerekmektedir. Ayrıca, şirketin Tüketim Mükellefligi olarak kayıt yaptırabilmesi için AKC-P formunun doldurulması gereklidir.

Şirket kurma şartları ve aşamaları arasında en önemlisi, banka hesabının açılmasıdır. İkinci sırada ise vergi numarasının ve PDV (KDV) numarasının alınabilmesi için Vergi İdaresine başvuru yapılması gerekmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere 3,00 Avro Karadağ Resmi Gazetesine şirket kuruluşu duyurusunun yayımlanması için ödenmektedir. Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisine (CRPS) 5,00 Avro yatırılmaktadır. Şirket mührü $2 \times (20,00 + \%21 \text{ KDV}) = 48,40$ Avro bedelle yaptırılabilir.

Yukarıda bahsedilen bütün formlara aşağıdaki linklerden ulaşılabilir:

<http://www.crps.me/>

<https://montenegro.eregulations.org/?l=en>

<https://montenegro.eregulations.org/procedure/23/23?l=en> (prosedür ve formlar- fotoğraflarla anlatım)

Çalışma ve Oturma İzni

Gerekli Belgeler:

1. Geçim kaynağını gösterir belge,
2. Karadağ'daki ikamet yerini gösterir belge,
3. Sağlık sigortası,
4. Geçerli pasaport fotokopisi,
5. Adli Sicil Belgesi (Büyükelçiliğimiz Konsolosluk Şubesinden temin edilmesi mümkündür),
6. İşveren tarafından düzenlenecek, kişinin hangi şartlar altında çalıştırılacağını gösterir belge,
7. İşveren tarafından düzenlenecek, çalıştırılacak kişiye ait her türlü verginin ödenmiş olduğunu gösterir belge,
8. İşverenin veya Karadağ'da şirket kuran kişinin şirket kuruluşunu gösterir belge,
9. Okul diploması (Denklik yapılmış veya denklik için başvuruda bulunulduğuna dair belge),
10. Karadağ Sağlık Merkezi'nden alınacak sağlık raporu.

- Şirket Feshi

Karadağ'da firmanın kapatılma süreci (tasfiye süreci) üç şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bunlar kısaltılmış (hızlandırılmış) tasfiye, gönüllü tasfiye ve iflas şeklindedir. Tasfiye, ancak şirketin devlete karşı tüm yükümlülüklerini yerine getirmesi durumunda gerçekleştirilebilecek bir işlemdir.

1. Kısaltılmış (Hızlandırılmış) Tasfiye

Bir şirketin hızlandırılmış tasfiyesi için, aşağıdaki belgelerle birlikte Karadağ Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisine başvurulması gerekmektedir:

- Adım 1. Şirketin tasfiyesine ilişkin doldurulmuş form,
- Adım 2. Şirket mührü ile onaylanmış şirketin tasfiyesine ilişkin karar,
- Adım 3. Vergi İdaresinden, şirketin Vergi İdaresine karşı yükümlülüklerini ödediğine ilişkin belge,
- Adım 4. Kurucuların, şirketin Karadağ Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Kuruluşu'ndan silinmesinden itibaren üç yıl içinde, şirketin çalışanlara karşı yükümlülükler de dahil olmak üzere, alacaklılara karşı tüm yükümlülüklerinin yerine getirileceğine ve şirketin yükümlülüklerinden müştereken ve müteselsilen sorumlu olacaklarına ilişkin mahkemede veya noterde onaylanan beyanı,
- Adım 5. Vergi İdaresi hesabına ödeme: 5,00 Avro (Hs.No: 832-3161017-60),
- Adım 6. Karadağ Resmi Gazetesi hesabına ödeme: 18.00 Avro (Hs.No: 520-941100-57),
- Adım 7. Toplanan ve onaylı tüm belgelerin Karadağ Vergi İdaresi Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisinin (Vaka Djurovića 20, 81000 Podgorica) adresine teslimi.

2. Gönüllü Tasfiye

Eğer firmanın banka hesabı üzerinden işlem yapıldıysa, borçları yoksa ve Karadağ Vergi İdaresi tarafından borçlarının olmadığına dair belge alınırsa, firma sahibi tarafından "normal" tasfiye süreci yine hızlandırılmış tasfiye sürecinde belirtilen usuller çerçevesinde başlatılıp yürütülebilmektedir.

3. Şirketin İflası

Eğer firmanın hesabı üzerinden işlem yapıldıysa ve borçlarını ödeyecek paraları yoksa, firma kurucusu tarafından iflas süreci başlatılabilmektedir. Mahkeme tarafından;

- Kamu İhale Çağrısı yapılmakta,
- İflas Masası Müdürü seçilmekte,
- Alacaklılarına ve Vergi İdaresine haber verilmektedir.

Firma kurucusunun borçlarını ödeyecek mülkiyetinin olmadığı Mahkeme tarafından tespit edildiğinde, iflas süreci sona ermekte ve firma tasfiye edilmektedir. Aynı zamanda firmanın Vergi İdaresinin Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisinden kaydı silinmektedir.

Firmanın tasfiye süreci için muhasebe şirketleri tarafından alınan ortalama ücretler şirketten şirkete ve tasfiye türüne göre değişmektedir.

C. Vergi Uygulamaları

aa.Genel

1.Vergi Sistemi

Karadağ, 2001 yılından bu yana yabancı yatırımcılar da dahil, girişimcilere uygun iş ortamı yaratmak amacıyla vergi sisteminde ciddi reformlar yapmıştır. Reform sürecinde, Karadağ Hükümeti'nin temel amacı aşağıdaki hususlara odaklanmak olmuştur:

- Karadağ vergi sisteminin daha verimli ve uygulamasının daha kolay olması,
- Yabancı yatırımcılara vergi sisteminin daha çekici olması,
- Vergi sisteminin AB Direktifleri ve uluslararası standartlarla uyumlaştırılması.

Son yıllarda, Karadağ Hükümeti vergi oranlarını önemli ölçüde azaltmış ve % 9'luk vergi oranıyla bölgedeki rekabet gücü en yüksek vergi sistemi olarak sınıflandırılmışken, %9 olarak uygulanmakta olan kişisel ve kurumsal gelir vergisi oranlarında 2022 yılı başı itibarıyla önemli değişikliklere gitmiştir. Karadağ Hükümetince Kişisel Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanununda yapılan 31. 12. 2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayınlanan ve 01.01.2022 tarihinden itibaren geçerli hale gelen değişikliklerle Karadağ, artan oranlı vergilendirme sistemine geçmiş bulunmaktadır. Karadağ'da yerel (diğer bir deyişle belediyelerce uygulanan) kurumlar vergisi bulunmamaktadır.

- Dolaylı ve Dolaysız Vergiler

Bilindiği üzere, dolaylı vergiler ve sosyal güvenlik katkıları en kazançlı kamu gelirleri olarak görülmektedir. Karadağ Vergi İdaresinin verilerine göre, 2024 yılında Katma Değer Vergisi (KDV) bazında toplam tahsilat 1.222,6 milyon Avro'ya ulaşmıştır. Yine 2024 yılında Kişisel Gelir Vergisi tahsilatı 88,2 milyon Avro, Kurumlar Vergisi tahsilatı 214,0 milyon Avro, Sosyal Güvenlik Katkıları tahsilatı ise 584,7 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir.

Bütçede ÖTV gelirleri 368,6 milyon Avroya (mineral yağlar ve türevleri üzerindeki ÖTV tutarı 198,4 milyon Avro, tütün ve tütün mamulleri üzerindeki ÖTV tutarı 119,2 milyon Avro ..) ulaşmıştır. 2024 yılında sigara cirosu bir önceki yıla göre %8,3 veya yaklaşık 93,8 ton artarken, dumansız tütün ürünleri

cirosu bir önceki yıla göre yaklaşık %23,6 veya 1.536.412 paket artış kaydetmiştir. Bu, tütün piyasasındaki usulsüzlüklerle ve kayıt dışı ekonomiyle mücadelenin de bir sonucudur.

- Temel Vergiler

Karadağ'da vergilerin yönetimi genel olarak Karadağ Hükümetine ait olmakla birlikte emlak vergileri yerel yönetimler tarafından tahsil edilmektedir.

Karadağ'da önemli vergi oranları aşağıda özetlenmiştir:

Kişisel Gelir Vergisi

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Kişisel Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişikliğe göre, kişisel gelire dayalı olarak gerçekleşen 700 Avro'ya kadar olan gelirlerin (Brüt) vergiye tabi olmaması, 700,01 Avro'dan 1.000 Avro'ya kadar olan gelir (Brüt) için vergi oranının %9 olması ve 1.000,01 Avro'nun üzerindeki gelir (Brüt) için ise vergi oranının % 9'dan %15'e çıkarılması öngörülmüştür.

Ayrıca, bağımsız faaliyetlere dayalı olarak gerçekleşen 8.400.01 Avro'dan 12.000 Avro'ya kadar olan vergilendirilebilir gelir tutarı üzerinden %9; 12.000.01 Avro üzerindeki tutarın ise %15 oranında vergiye tabi olacağı, vergi oranının; mülkiyet ve sermaye kazançları, spor faaliyetleri, telif hakları ve ilgili haklar, patentler ve ticari markalardan elde edilen gelirler için ise %15 olacağı belirtilmiştir.

Kurumlar Vergisi

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Kurumlar Vergisi Kanununda yapılan değişikliğe göre, artan oranlı vergilendirme çerçevesinde, vergi oranları, kazancın 100.000 Avro'ya kadar olan kısmı için %9; 100.000,01 Avro'dan 1.500.000 Avro'ya kadar olan kısmı için %12 (yani 9.000 Avro + 100.000.01 Avro'nun üzerindeki tutar için %12); 1.500.000.01 Avro üzeri tutar için %15 (yani 177.000 Avro + 1.500.000.01 Avro üzerindeki tutar için %15)'tir.

Katma Değer Vergisi

Karadağ, 2003 yılı Nisan ayında satış vergisi sistemini değiştirmiştir. Karadağ'ın KDV uygulamalarının temel ilkeleri, AB Direktifi kuralları ile uyumludur. Katma Değer Vergisi Kanununa göre, mallar %21 oranında genel (01.01.2018 öncesinde %19 olarak uygulanmaktaydı) KDV oranına tabi tutulurken, indirilmiş KDV oranı %0, %7 ve %15 ile özel mal ve hizmetlere uygulanmaktadır.

- Genel KDV oranı %21'dir.

- % 0 (ihracat; beş ve daha fazla yıldızlı konaklama tesislerinin inşaat ve ekipmanı için gerekli mal ve hizmetler, 10 MW üstünde elektrik üreten enerji tesisleri, yatırım değeri 500.000 Avro'yu aşan gıda üretim tesisleri ve serbest bölgelerdeki malların tedariği, diplomatik temsilciler ve uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılan mal ve hizmetler, geçici ithal mallarına yapılan hizmetler, Karadağ Sağlık Sigortası Fonu tarafından hastalara verilen ve finanse edilen ilaçlar-tıbbi cihazlar, uluslararası hava ve deniz taşımacılığı ile ilgili mal ve hizmetlerin temini vb.)

- % 7 (insan tüketimine yönelik temel ürünler - ekmek, un, süt ve süt ürünleri, bebek maması, yağ, sıvı yağ, et, yumurta ve şeker-; ders kitapları ve öğretim yardımcıları; otellerde, motellerde, turistik yerleşim yerlerinde, pansiyonlarda, kamplarda, turistik apartmanlarda ve villalarda konaklama hizmetleri; catering hizmeti verilen restoran ve tesislerde yemek, şişelenmiş içme suyu ve alkolsüz

gazsız içeceklerin hazırlanması ve sunumu hizmetleri; ikram hizmetlerinin verildiği tesislerde alkollü içecekler, şeker ilaveli gazlı içecekler ve kahve dışındaki yiyecek, içecek ve içeceklerin hazırlanması ve sunumu hizmetleri; şişelenmiş su hariç içme suyu; KDV istisnası öngörölmüş olanlar hariç sinema ve tiyatro gösterileri, konserler, müzeler, panayırılar, eğlence parkları, sergiler, hayvanat bahçeleri ve benzeri kültür ve spor etkinlikleri için bilet üzerinden alınan hizmetler vb.)

- 30 Eylül 2024 tarihli ve 94/2024 sayılı Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan ve 1 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile otel, motel, turistik yerleşim yeri, misafirhane, kamp, turistik apartman ve villalardaki (turizm ve konaklamayı düzenleyen Kanunla tanımlanan) konaklama hizmetleri, yiyecek içecek tesislerinde yiyecek ve içeceklerin (alkollü içecekler, ilave şekerli gazlı ve gazsız içecekler ve kahve hariç) hazırlanması ve servis edilmesi hizmetleri ile kitaplar, telif hakları, kültürel ve sportif etkinlikler için bilet üzerinden alınan hizmetler, marinalarda sunulan hizmetler ve güneş panelleri için ödenen KDV oranı %7'den %15'e çıkarılmış, yurt dışından yapılan tüm gönderiler ve satın almalar için mevcut vergisiz 75 Avroya varan miktar yerine ise tam vergi (%21) getirilmiştir.

- Vergi Anlaşmaları

Karadağ, 21 Mayıs 2006 tarihinde kazandığı bağımsızlıktan sonra, Federal Yugoslavya Cumhuriyeti ve Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyetinde (Sırbistan - Karadağ) iken yürürlükte bulunan uluslararası anlaşmaları devam ettirmektedir. Özellikle AB üyesi olan devletler ile ikili işbirliğinin geliştirilmesi yönünde anlaşmalarının olmasına rağmen, geçmişte oluşan çifte vergi anlaşmaları da mevcuttur. Mevcut olanların yenilenmesinin yanı sıra, yeni vergi anlaşmalarının (Yunanistan, İspanya, Lüksemburg, ABD) imzalanması da beklenmektedir. Karadağ ile Vergi Anlaşması bulunan ülkeler şunlardır:

Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belarus, Belçika, Birleşik, Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İran, İrlanda, İsveç, İsviçre, İtalya, Kıbrıs, Kore, Kuveyt, Letonya, Macaristan, Makedonya, Malezya, Malta, Mısır, Moldova, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Sri Lanka, Türkiye, Ukrayna.

-Vergi İadesi ve Ödemeleri

Prencip olarak vergi iadeleri hem elektronik hem de basılı formatlarda Vergi İdarelerine teslim edilebilen resmi form yoluyla gerçekleştirebilmektedir. Eğer uzatılması için gerekçeli nedenler var ise, formun teslim tarihi normal tarihinden sonra 90 gün daha uzatılabilmektedir. Vergi mevzuatı, vergi iadesinin değiştirilme olasılığını tanımaktadır. Ancak vergi iadesinin değiştirilmesi normal tarihinden sonra 10 gün içerisinde gerçekleştirilebilmektedir.

Vergi ödemesi gönüllü ya da zorunlu olabilmektedir. Gönüllü ödemede, uygun para tutarı kamu geliri hesabına transfer edilmektedir. Gönüllü ödeme olmadığında vergi makamları zorla tahsilat prosedürünü başlatmak hakkına sahiptir.

- İtiraz

Genellikle bir vergi mükellefi vergi yetkilisinin kararlarına karşı itiraz hakkına sahiptir. Ancak, bu yasal yol vergi otoriteleri tarafından verilen tüm kararlar için geçerli değildir. Karar verildikten sonra 15 gün içerisinde itiraz edilebilir.

- Vergi Cezaları

Genel olarak her vergi kanunu ilgili kanun çerçevesinde cezaları da kapsamaktadır. Temel vergi cezalarına her vergi bazında aşağıda değinilmiştir.

KDV Kanunu'na Göre Cezalar

Aşağıdaki durumlarda, 3.000 ila 10.000 Avro arasında bir para cezası verilmektedir:

Ürünün alıcısına yani hizmet müşterisine fatura kesilmemesi, her satış noktasında fatura düzenleme ve alma yükümlülüğüne ilişkin bir bildirimin belirgin bir şekilde gösterilmemesi, yazar kasa aracılığıyla nakit ciro bildirilmemesi, KDV hesaplamasının öngörülen süre içinde teslim edilmemesi, özel bir prosedür kapsamında vergilendirme başvurusunun zamansız olarak sunulması, KDV hesaplamak ve ödemekle yükümlü olduğu faaliyetin başladığının, değiştirildiğinin veya durdurulduğunun Vergi İdaresine bildirilmemesi.

Aşağıdaki durumlarda 6.000 Avro ila 20.000 Avro arasında para cezası verilmektedir:

KDV'nin, yükümlülük anında hesaplanmaması, KDV'nin tabandan hesaplanmaması, gerçekleştirilen ürün veya hizmet cirosu için fatura düzenlenmemesi ve faturanın kopyalarının saklanmaması, ürünün teslimi sırasında, yani hizmetin başka bir mükellefe ifası sırasında, faturada öngörülen verilerin belirtilmemesi, teslim edilen ürünler, yani vergi döneminde gerçekleştirilen hizmetler için düzenlenen faturalardan vergilendirilebilir ciro üzerinden hesaplanan tutar temelinde KDV'nin hesaplanmaması veya yanlış hesaplanması, vergi döneminin bitiminden sonraki ayın 15'inde KDV'nin ödenmemesi.

Kişisel Gelir Vergisi Kanunu'na Göre Cezalar

Aşağıdaki durumlarda 2.000 ila 20.000 Avro arasında para cezası verilmektedir:

Gelir vergisinin hesaplanmaması, yanlış hesaplanması, askıya alınmaması veya her gelir ödemesi sırasında ödenmemesi; bir işveren olarak, Vergi İdaresine ve çalışana öngörülen süre içinde ödenen ve askıya alınan vergi hakkında verilerin veya bu tür kişisel gelirlerin, raporların ve hesaplama ile ilgili diğer kayıtların sunulmaması, işveren olarak, hesaplanan ve ödenen vergi ve katkı paylarına ilişkin bir raporun öngörülen süre içinde yetkili Vergi İdaresine sunulmaması.

Kanunda sayılan bazı kabahatler ise kabahatin ağırlığına göre 1.000 Avro ila 6.000 Avro arasında ya da 500 ila 2.000 Avro arasında para cezası verilmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Cezalar

Aşağıdaki durumlarda 1.000 Avro ile 20.000 Avro arasında para cezası verilmektedir:

Ödenen gelir üzerinden stopaj vergisinin hesaplanmaması, yanlış hesaplanması veya ödenmemesi, öngörülen süre içinde hesaplanan stopaj hakkında bir raporun sunulmaması, başvuruyu yaparken, ilişkili taraflarla yapılan işlem koşullarının "ulaşılmaz" ilkesine uygun olup olmadığının belirlenebileceği transfer fiyatlarına ilişkin belgelerin sunulmaması, Kanunun 40'ncı maddesinde belirtilen başvuruyu yaptığında, transfer fiyatlarına ilişkin belgeye sahip olmaması ve talep üzerine talebin kendisine ulaştığı tarihten itibaren 45 gün içinde yetkili Vergi İdaresine vermemesi, Kanuna göre gelir vergisi hesaplanmaması, verginin hesaplandığı dönemin bitiminden itibaren üç ay içinde yetkili Vergi İdaresine elektronik olarak vergi beyannamesi verilmemesi, ödenmiş vergi belgesi ve muhasebe mevzuatına göre hazırlanmış gelir tablosu ve bilanço ile birlikte yetkili Vergi İdaresine başvurulmaması.

- Zaman Aşımı

Vergi toplama hakkı, verginin tespit edildiği yılın sonundan itibaren beş yıl içinde sona ermektedir. Bu süre içinde faiz ve dava masraflarını tahsil etme hakkı da ortadan kalkmaktadır. Vergi toplama hakkının zaman aşımı, Vergi İdaresi tarafından üstlenilen herhangi bir resmi işlemle kesintiye uğramaktadır. Zaman aşımı, mahkeme önündeki yargılama süresince veya vergi mükellefi gerçek kişinin sürekli olarak altı aydan fazla Karadağ dışında bulunması halinde işlememektedir. Mükellefin iflas takibinde olması halinde, zaman aşımı süresi işlemin tamamlandığı tarihten itibaren altı ay uzatılmaktadır.

Kabahatin işlendiği günden itibaren üç yıl geçmişse, kabahat kovuşturması başlatılamamakta ve yürütülememektedir.

Fazla ödenen vergi borcunun iadesi hakkı, fazla ödemenin yapıldığı yılın sonundan itibaren üç yıl içinde zaman aşımına uğramaktadır.

Vergi tespit, tahsil ve iade hakkı, her zaman verginin belirleneceği, tahsil edileceği veya fazla ödemenin yapıldığı yılın sonundan itibaren 10 yıl içinde sona ermektedir (mutlak zaman aşımı).

2.Kurumların Vergilendirilmesi

- Genel Vergi Mükellefleri

Kurumlar vergisi mükellefleri anonim şirket, limited şirket, genel ortaklık, komandit şirket, kamu kuruluşunun yanı sıra kooperatif veya mal satışından gelir elde edilen diğer tüzel kişiler olarak sayılmaktadır.

İkamet

Karadağ Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca aşağıda belirtilenler vergi mükellefleri olarak sayılmaktadır:

- Tam vergi mükellefi – Firma Karadağ'da kurulmuş ya da Karadağ'da yönetilmektedir.
- Dar vergi mükellefi – Firma Karadağ dışında kurulmuş, Karadağ dışında ya da Karadağ'daki birimi tarafından yönetilmektedir.

Tam vergi mükellefinin dünya çapındaki kârı üzerinde vergilendirme yapılırken, dar vergi mükellefinin vergilendirilmesi ise Karadağ kaynaklı gelir veya Karadağ'daki iş birimine uygulanmaktadır.

Daimi İşyeri (Permanent Establishment PE)

Karadağ Vergi Kanunu'nda Daimi İşyeri hakkında genel kurallar yer almakta olup, söz konusu Kanun OECD Model Vergi Anlaşması'na göre yapılmıştır. Daimi İşyeri, yerleşik olmayan kişinin söz konusu işyeri vasıtasıyla Karadağ'daki işlerini yürütmek amacıyla kullanılmaktadır. İdari bina, şube, ofis, fabrika, atölye, maden yatağı veya doğal kaynakların değerlendirilmesini yapan tesise yerleşik olmayan kişi sahip ise, Daimi İşyeri mevcut demektir. İnşaat faaliyeti 6 aydan fazla faal ise, Daimi İşyeri olarak kabul edilmektedir.

Eğer yerleşik olmayan kişi, Karadağ'da mal teslimi amacıyla kullanılan bir depoya sahipse, söz konusu yer Daimi İşyeri olarak kabul edilmemektedir.

- Kurumlar Vergisi Oranı

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Kurumlar Vergisi Kanununda yapılan değişikliğe göre, artan oranlı vergilendirme çerçevesinde, vergi oranları, kazancın 100.000 Avro'ya kadar olan kısmı için %9; 100.000,01 Avro'dan 1.500.000 Avro'ya kadar olan kısmı için %12 (yani 9.000 Avro + 100.000,01 Avro'nun üzerindeki tutar için %12); 1.500.000,01 Avro üzeri tutar için %15 (yani 177.000 Avro + 1.500.000,01 Avro üzerindeki tutar için %15)'tir.

- Vergiye Tabi Gelir

Kurumlar vergisi matrahı, Kurumlar Vergisi Kanunu hükümleri çerçevesinde UFRS'ye göre hesaplanan muhasebe karı olarak değerlendirilmektedir.

Vergi yılı, yeni işe başlayan şirketler / faal olmayan şirketler hariç, takvim yılına tekabül etmektedir. Farklı vergi yılının düzenlenmesi için herhangi bir yasal olanak yoktur.

Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre vergiye tabi gelirler şunlardır:

- 1) Karadağ'da üretilen malların satışı,
- 2) Karadağ'da hizmetlerin sağlanması,
- 3) Mukim veya mukim olmayan kişiden Karadağ'daki işyeri aracılığıyla tahsil edilmesi halinde faiz,
- 4) Yerleşiklerin ödediği temettüleri ve kar payları,
- 5) Mülkiyet haklarının kullanılması,
- 6) Doğal kaynakların kullanımı,
- 7) Karadağ'da bulunan gayrimenkul ve gayrimenkul hakları,
- 8) Karadağ'da bulunan taşınmaz malların satışı,
- 9) Satıcısı Karadağ'da bulunuyorsa taşınır malların satışı,
- 10) Karadağ'da gerçekleşen risklere karşı sigorta.

- Giderlerin Vergiden Düşülmesi ve Envanterin Değerlemesi

Genel olarak, iş amaçlı yapılan belgelenmiş giderler Kurumlar Vergisinden düşülebilmektedir. Ancak, aşağıdaki hususlara kurumlar vergisi muafiyeti uygulanmamaktadır:

- Verginin geç ödemesi için faiz cezası,
- Ticari amaçlı olmayan belgelenmemiş giderler,
- Kâr içinde çalışanların payı ile ilgili ödemeler,
- Para cezası ve diğer cezalar,
- Yurtdışı yerleşiklere ödenen faiz (eğer uygulanan faiz oranı piyasa faiz oranından yüksek ise),
- Yurtdışı yerleşiklerin merkez ofisine ödenen Daimi İşyeri'nin idari giderleri,
- Aynı zamanda kreditor olan işletmelerin şüpheli alacaklarının karşılıkları,
- Siyasi partilere yapılan bağışlar.

Aşağıdaki giderler kısmen düşülebilenler olarak kabul edilmektedir:

- Sağlık, eğitim, bilimsel, dinsel, kültürel, spor ve insani amaçlar için yapılan giderlerin yanı sıra çevrenin korunması için toplam gelirlerinin % 3,5'ine kadar kabul edilen giderler,
- Oda, sendika ve derneklere ödenen üyelik ücretleri, toplam gelirlerin %0,1'ine kadar düşülebilmektedir,
- Eğlence giderleri, toplam gelirlerin % 1'ine kadar,
- Gider olarak kabul edilen jübile ödülleri ve işten çıkarma tazminatı, İş Kanunu tarafından

öngörülen tutara kadar,

- Bankalar ve sigorta şirketleri tarafından yapılan karşılığın çalışmalarını düzenleyen mevzuat tarafından öngörülen miktarı geçmemek üzere Kurumlar Vergisi,
- Broker ve bayilerin özel riskler karşılığı, Menkul Kıymetler Kanunu ile öngörülen tutara kadar,
- Eğer muhasebe mevzuatı uyarınca hesaplama yapılırsa, yenilebilir doğal kaynakların karşılığı, mal ve hizmetlerin (garanti süresi) satışı için garantiler ve mahkeme zabıtları beklenen kayıplar (“hassas anlaşmalar”).

Envanter değerlemesi ise satılan mal ve malzeme maliyeti, ağırlıklı ortalama maliyet yöntemi veya FIFO maliyet yöntemi uygulanarak vergiden düşülebilmektedir.

- İlişkili Taraf İşlemleri

Transfer ücretleri ilişkili taraf işlemlerinde değerlendirilen fiyatlar olarak tanımlanmaktadır. Bir vergi mükellefi, uygunluk ilkesi uyarınca ilişkili taraflar arasındaki işlemleri ifşa etmek zorundadır. Transfer fiyatları ve emsal fiyatları arasındaki fark kurumlar vergisi matrahına dahil edilmektedir.

İlişkili taraf, vergi mükellefi ile özel ilişkisi olan ve onların arasındaki karşılıklı işlemlerine ekonomik etkisi olan herhangi bir varlık olarak kabul edilmektedir. Mevzuata göre, eğer varlık aşağıda belirtilen bir konuma sahip ise, tarafların ilişkili olduğu varsayılmaktadır:

- Şirkette en az %10 payı / hissesi var ise,
- Başka bir şirketi temsil eden bir varlıkta (kurumda) doğrudan veya dolaylı en az %10 hissesi / payı var ise,
- Doğrudan / dolaylı şirket üzerinde hakimiyeti var ise veya iş kararları üzerinde önemli etkiye sahip ise,
- Üçüncü şirket üzerinden iki şirket tarafından doğrudan / dolaylı kontrole sahip ise (eğer şirkette bu iki şirketin oy hakkı en az % 10 ise).

3. Gerçek Kişilerin Vergilendirilmesi

Karadağ vatandaşları, dünya çapında elde ettikleri kazançların vergilerini ödemekle yükümlüdür. Karadağ vatandaşı olmayan kişiler ise Karadağ kaynaklı gelirleri üzerinden vergi ödemektedirler.

Tam Vergi Mükellefi

Karadağ’da aşağıda belirtilen bireyler tam mükellef kabul edilmektedir:

- Karadağ’da ikameti, işyeri veya menfaati olan kişi,
- Bir mali yıl içinde en az 183 gün boyunca Karadağ’da kalan kişi,
- Yurt dışında görevlendirilen ve Karadağ’lı gerçek ya da tüzel kişi veya uluslararası örgüt için ticari faaliyette bulunan kişi.

Bir Karadağ’lı şirket veya girişimci tarafından elde edilmiş olan yabancı gelir belirlenen süreler içerisinde Vergi İdaresinde kayıt altına alınmalıdır.

- Kişisel Gelir Vergisi Oranı

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Kişisel Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişikliğe göre, kişisel gelire dayalı olarak gerçekleşen 700 Avro'ya kadar olan gelirlerin (Brüt)

vergiye tabi olmaması, 700,01 Avro'dan 1.000 Avro'ya kadar olan gelir (Brüt) için vergi oranının % 9 olması ve 1.000,01 Avro'nun üzerindeki gelir (Brüt) için ise vergi oranının % 9'dan %15'e çıkarılması öngörülmüştür.

- Vergiye Tabi Gelirler

Kişisel Gelir Vergisi Kanununa göre vergiye tabi gelirler aşağıda sıralanmıştır:

- 1) Kişisel gelir,
- 2) Bağımsız faaliyetler,
- 3) Mülkiyet,
- 4) Sermaye,
- 5) Sermaye kazançları,
- 6) Spor faaliyetlerinden elde edilen gelir,
- 7) Telif haklarından ve ilgili haklardan, patentlerden, ticari markalardan ve bağımsız kültür uzmanlarının gelirlerinden elde edilen gelir.

- İstihdam Geliri

İstihdam geliri, bireyin istihdamı adına ödenen tüm gelirleri kapsamaktadır (maaşlar, emeklilik maaşları, aynı gelirler, sigorta primleri, vergiye tabi olmayan asgari ödüller vs.). İstihdama benzer diğer kişisel hizmetlerden elde edilen gelir (geçici / yarı zamanlı istihdam ve benzeri) istihdam geliri olarak kabul edilmektedir.

Çalışanlar, vergi mükellefleri olarak kabul edilmektedir. İşveren, kendi çalışanları adına kişisel gelir vergisinin hesaplamasından sorumludur. Brüt maaşa ilaveten maaş dışında verilen haklar vergi matrahı olarak kabul edilmektedir.

- Bağımsız Faaliyetlerden Elde Edilen Gelirler

Bağımsız faaliyetlerden elde edilen gelirler, ticari faaliyet ve/veya mesleki ve entellektüel hizmetler ve diğer faaliyetleri sağlayarak gerçek kişi tarafından elde edilmektedir.

Vergi matrahı, gerçek kişi vergi mükellefi (individual taxpayer) tarafından gerçekleştirilen kâra eşittir. Vergiye tabi kârlar aşağıdaki gibidir:

- Muhasebe kârı, muhasebe kayıtları işlemlerini yapan mükelleflere yönelik hazırlanan Kurumsal Gelir Vergisi Kanunu uyarınca ayarlanmıştır.
- Muhasebe kayıtlarını tutmayan vergi mükellefleri için toplam gelirlerin standart giderleri %30 oranında azalmıştır.

- Mülkiyet ve Mülkiyet Hakları Geliri

Aşağıdaki mülkiyet haklarından elde edilen gelirler kişisel gelir vergisine tabidir:

- Taşınır ve taşınmaz malların kira geliri,
- Sınırlı bir süre için telif hakları, sınai mülkiyet ve diğer mülkiyet haklarının transferinden elde edilen gelir.

Vergi matrahı, vergi mükellefi tarafından gerçekleştirilen brüt gelir ve giderlerin arasındaki farkı teşkil etmektedir. Vergi mükellefi, eğer fiili maliyetleri doğrulayamaz ise %30 standart maliyet (turistik

amaçlı kayıtlı gayrimenkul kira gelirleri için %50) hakkına sahiptir.

Şirket veya kayıtlı girişimci, gerçek kişi vergi mükelleflerine ödenen gelirden vergi kesintisi yapmakla yükümlüdür. Alternatif olarak vergi, yıllık vergi beyannamesi ibrazı üzerine bireysel vergi mükellefi tarafından doğrudan ödenmektedir.

- Sermaye Geliri

Kişisel Gelir Vergisi Kanununa göre, faiz geliri, yönetim kurulu üyeleri ve çalışanları tarafından gerçekleştirilen kârdan para veya hisse olarak paylar, sermaye sahipleri ve ortak sahipleri tarafından özel ihtiyaçları için mülk ve hizmetlerin kullanımından elde edilen gelir, temettüleri ve kar payları sermayeden elde edilen gelir olarak kabul edilmektedir. Sermaye şirketinin yönetim kurulu üyeleri ile çalışanlarının tercihli koşullarla satın aldıkları veya elde ettikleri sermaye payları ve katılımları da sermayeden elde edilen gelirler temelinde sermaye geliri sayılmaktadır. Sermayeden vergiye tabi gelir belirlenirken, maliyetler muhasebeleştirilmemektedir.

Kısacası sermaye geliri, yönetim ve çalışanlar tarafından elde edilen faiz geliri ve kar ortaklığı / katılımı (profit participation) (ikisi de nakit para veya hisse) olarak tanımlanmaktadır. Vergi matrahı, kazanılan gelirin brüt miktarını teşkil etmektedir. Öte yandan, Karadağ kurumlar vergi mükellefi tarafından mükelleflere dağıtılan (tam ve dar mükellefin her ikisi de) temettü ve kar payları stopaj vergisine tabidir.

- Sermaye Kazançları

Sermaye kazancı, Kişisel Gelir Vergisi Kanunu uyarınca, satın alma ve satış fiyatı arasındaki olumlu farkı teşkil etmektedir. Eşler arasındaki mülkiyet devri ve vergi mükellefinin ikamet yeri olarak kullandığı gayrimenkul satışına sermaye kazancı vergisi uygulanmamaktadır. Ayrıca ebeveynler ve çocuklar arasındaki mülkiyet transferi vergiden muaf tutulmaktadır.

- Vergiye Tabi Olmayan Gelirler

Devlet emekli maaşları, belirli yasal yardımlar, tazminat ödemeleri, nafaka, belirli hediye çeşitleri ve maddi devlet yardımı kişisel gelir vergisinden muaftır.

- Dar Mükelleflerin Vergilendirilmesi

Dar mükelleflerin vergilendirilmesi, Karadağ'daki sabit işyeri yoluyla Karadağ kaynaklı gelirlerine uygulanmaktadır. Karadağ'da daimi işyerine sahip olmayan dar mükelleflerin, Karadağ kaynaklı menfaat, telif ücretleri ve gayrimenkul kiralama ücretleri vergilendirilmektedir.

- Stopaj Mükellefi

İşveren (stopaj mükellefi) tarafından çalışanlara ödenen tüm ücretlerde gelir vergisi ve sosyal güvenlik katkılarına stopaj uygulamalıdır. Mevcut kurallar altında stopaj mükellefi olarak davranılması Karadağlı tüzel kişiler, bireysel girişimciler ve Karadağ'da bulunan şube ile yabancı tüzel kişilerin sorumluluğundadır.

4. Katma Değer Vergisi

Karadağ, 2003 yılı Nisan ayında satış vergisi sistemini değiştirmiştir. Karadağ'ın KDV uygulamalarının temel ilkeleri, AB Direktifi kuralları ile uyumludur. Katma Değer Vergisi Kanununa

göre, mallar %21 oranında genel (01.01.2018 öncesinde %19 olarak uygulanmaktaydı) KDV oranına tabi tutulurken, indirilmiş KDV oranı %0, %7 ve %15 ile özel mal ve hizmetlere uygulanmaktadır.

- Genel KDV oranı %21'dir.

- % 0 (ihracat; beş ve daha fazla yıldızlı konaklama tesislerinin inşaat ve ekipmanı için gerekli mal ve hizmetler, 10 MW üstünde elektrik üreten enerji tesisleri, yatırım değeri 500.000 Avro'yu aşan gıda üretim tesisleri ve serbest bölgelerdeki malların tedariği, diplomatik temsilciler ve uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılan mal ve hizmetler, geçici ithal mallarına yapılan hizmetler, Karadağ Sağlık Sigortası Fonu tarafından hastalara verilen ve finanse edilen ilaçlar-tıbbi cihazlar, uluslararası hava ve deniz taşımacılığı ile ilgili mal ve hizmetlerin temini vb.)

- % 7 (insan tüketimine yönelik temel ürünler - ekmek, un, süt ve süt ürünleri, bebek maması, yağ, sıvı yağ, et, yumurta ve şeker-; ders kitapları ve öğretim yardımcıları; otellerde, motellerde, turistik yerleşim yerlerinde, pansiyonlarda, kamplarda, turistik apartmanlarda ve villalarda konaklama hizmetleri; catering hizmeti verilen restoran ve tesislerde yemek, şişelenmiş içme suyu ve alkolsüz gazsız içeceklerin hazırlanması ve sunumu hizmetleri; ikram hizmetlerinin verildiği tesislerde alkollü içecekler, şeker ilaveli gazlı içecekler ve kahve dışındaki yiyecek, içecek ve içeceklerin hazırlanması ve sunumu hizmetleri; şişelenmiş su hariç içme suyu; KDV istisnası öngörülmüş olanlar hariç sinema ve tiyatro gösterileri, konserler, müzeler, panayırılar, eğlence parkları, sergiler, hayvanat bahçeleri ve benzeri kültür ve spor etkinlikleri için bilet üzerinden alınan hizmetler vb.)

- 30 Eylül 2024 tarihli ve 94/2024 sayılı Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan ve 1 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile otel, motel, turistik yerleşim yeri, misafirhane, kamp, turistik apartman ve villalardaki (turizm ve konaklamayı düzenleyen Kanunla tanımlanan) konaklama hizmetleri, yiyecek içecek tesislerinde yiyecek ve içeceklerin (alkollü içecekler, ilave şekerli gazlı ve gazsız içecekler ve kahve hariç) hazırlanması ve servis edilmesi hizmetleri ile kitaplar, telif hakları, kültürel ve sportif etkinlikler için bilet üzerinden alınan hizmetler, marinalarda sunulan hizmetler ve güneş panelleri için ödenen KDV oranı %7'den %15'e çıkarılmış, yurt dışından yapılan tüm gönderiler ve satın almalar için mevcut vergisiz 75 Avroya varan miktar yerine ise tam vergi (%21) getirilmiştir.

- **Katma Değer Vergisinin Kapsamı**

Mal Tedariği (Tedarik yeri)

Malın tedarik yeri için kurallar malların satışı için de geçerlidir. Mallar sevk edildiyse, sevk anında malların bulunduğu yer; mallar tedarikçi veya tedarikçi adına diğer kişi tarafından yüklendiyse, malların yüklendiği yer; malların satışı sevk olmadan yürütüldüyse, tedarik zamanında malların bulunduğu yer; ısıtma, soğutma ve iklimlendirme sistemlerinde kullanılan elektrik enerjisi, gaz ve enerjinin alındığı yerdir.

Hizmetler

Hizmet sunulan kişi tarafından faaliyetlerin yürütüldüğü yer veya daimi işyeri üzerinde hizmetlerin verildiği yer *hizmetlerin tedarik yeri* olarak kabul edilmektedir. Genel "tedarik yeri" kuralının istisnaları ayrıca belirtilmiştir.

Malların İthalatı

İthalat yeri Karadağ topraklarına giriş noktasıdır.

- Vergi Matrahı (KDV)

KDV matrahı, mallar / hizmetler satışından vergi mükellefi tarafından alınanların (nakit/mal/hizmet) yanı sıra geri ödenmez vergiler dahil olmak üzere (Örneğin gümrük, özel tüketim vergileri) ve doğrudan maliyetler (komisyonlar, ambalaj maliyeti, ithalat durumunda nakil) göz önüne alınarak hesaplanmalıdır.

Eğer ödenen nakit para değilse, KDV matrahı alınan malların/hizmetlerin piyasa değeri olarak kabul edilmektedir.

- Geri Alınamayan Girdi KDV'si (Non-recoverable input VAT)

Vergi mükellefleri genellikle %0 ve diğer KDV oranlarında vergilendirilen malların girdi KDV'sini geri kazanma hakkına sahiptir.

Genel kurallar altında aşağıda belirtilen mallarda vergi mükelleflerinin girdi KDV'sinin indirim hakkı yoktur:

KDV'den muaf mallarının üretimi yapılması için kullanılan mal ve hizmetler,
Karadağ dışında malların üretimi için kullanılan mal ve hizmetler (eğer söz konusu mallar için Karadağ'da KDV'den muafiyet sağlandıysa).

Ayrıca, KDV Kanunu uyarınca aşağıdaki hususlarda girdi KDV'si geri alınamamaktadır:

Spor ve rekreasyon amaçlı deniz araçları, binek araçları, motosikletlerin yanı sıra yakıt, yağ ve söz konusu mallar için yedek parçalar ve ilgili hizmetler için girdi KDV'si, eğlence işinden girdi KDV'si.

- KDV Kaydı (Gönüllü veya zorunlu KDV kaydı)

Karadağ'da KDV kaydı gönüllü ya da zorunlu olabilmektedir. Gönüllü KDV kaydı küçük vergi mükellefi olarak adlandırılan kişiler için mümkündür (son 12 ay içerisinde elde edilen cirosu 30.000 Avro'dan az olan işletmeler).

Kayıt yapıldığında, şirket tarafından en az 3 yıl süreyle kayıt sildirme başvurusu yapılamamaktadır.

KDV kaydı 12 aylık süre içinde, KDV kaydı üzerinden ciro toplamı 30.000 Avro olan işletmeler için zorunludur. (01.01.2022 tarihinden önce 18.000 Avro olarak uygulanan ciro toplamı tutarı 31.12.2021 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan KDV Kanununda yapılan değişiklikle 01.01.2022 tarihinden itibaren 30.000 Avro'ya yükseltilmiştir.)

- Muhasebe Gereksinimleri

Vergi mükellefleri kendi muhasebe kayıtlarında KDV'nin değerlendirilmesi konusunda yeterli bilgi sağlamalıdır. Yani, muhasebe kayıtlarında aşağıda belirtilen bilgiler bulunmalıdır:

Toplam KDV'ye tabi olan mallar, ödenen giriş ve çıkış KDV tutarı, KDV iadesi, KDV mükellefinden alınan ve verilen faturaların yanı sıra ithal edilen malların kaydı.

- **Fatura Gereksinimleri ve E-fiskalizasyon (Elektronik Vergilendirme)**

KDV Kanununa göre vergi mükellefi tarafından düzenlenen faturanın aşağıda belirtilen bilgileri içermesi gerekir:

- İsim, adres ve vergi mükellefi / fatura verenin KDV numarası,
- Yer, veriliş tarihi ve fatura numarası,
- Vergi mükellefi / fatura alıcı adı ve adresi,
- Teslim edilen malların miktarı ve tipi ya da hizmetlerin tipi ve hacmi,
- Mal veya hizmetlerin satış tarihi ve avans ödemeleri miktarı,
- Vergiye tabi matrah tutarı,
- Uygunan vergi tutarı,
- Hesaplan KDV tutarı,
- Mühür ve imza,
- Vergi muafiyeti ile ilgili uygun bir not (varsa).

E-fiskalizasyon: 31.07.2019 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan Ürün ve Hizmet Ticaretinde Vergilendirme Kanunu’na göre 1 Ocak 2020 tarihinde uygulanmaya başlanması gereken Elektronik Vergilendirme uygulaması daha sonraya ertelenmiş ve 01.06.2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Elektronik vergilendirme, nakdi ve gayri nakdi tüm kesilen faturaların Karadağ Vergi İdaresi veri tabanına kaydedilmesini öngörmektedir.

Kanuna göre fiskalizasyon, ürün ve hizmetlerin cirolarına ve mali hesaplarına ilişkin verilerin kalıcı bir internet bağlantısı ile gerçek zamanlı olarak gelirlerin tahsilinden sorumlu İdari organına ibraz edilmesini içermektedir. Buna göre mükellef, mal ve hizmet ticaretine ilişkin her bir mali faturayı düzenlerken, elektronik imza ile imzalayarak ve sabit bir internet bağlantısı kullanarak gerçek zamanlı olarak İdareye sunmaktadır.

Malileştirme yükümlüsü, her bir elektronik ödeme cihazının o güne ait nakit depozitosu hakkında iş gününün başında, yani işe başlamadan ve fatura düzenlemeden önce Yönetim’e bilgi vermekle yükümlüdür.

Kanunda hesabın benzersiz kimlik kodu (karekod) olmadan faturaların hangi şartlarda düzenlenebileceği detaylı olarak belirtilmiştir. Buna göre, internet bağlantısının geçici olarak kesilmesi ya da internet bağlantısı ve kurulumu mümkün olmayan bir bölgede faaliyet gösterilmesi hallerinde benzersiz kimlik kodu olmadan düzenlenebilecek faturalara ilişkin usuller ve bu faturaların daha sonra karekodlu faturaya dönüştürülmesine ilişkin detaylara Kanunda yer verilmiştir. Katma Değer Vergisini düzenleyen Kanunun öngördüğü veriler dışında, Ürün ve Hizmet Ticaretinde Vergilendirme Kanunu’na göre elektronik fatura aşağıdaki verileri içermektedir:

Fatura numarası (faturanın düzenlenme zamanı - saat ve dakika), belirlenen mali hizmet operatörü, vergi mükellefinin kimlik kodu, hesabın benzersiz kimlik kodu; ödeme yöntemi (nakit, ödeme kartı, banka hesabından para transferi, diğer), ödemenin faturanın düzenlendiği tarihte yapılmamış olması durumunda son ödeme tarihi, nakdi olmayan ödemelerin vergilendirilmesi yani malileştirmenin vergi mükellefleri arasında gerçekleştirilmesi durumunda alıcının vergi kimlik numarası.

- **KDV Dönemi ve KDV Yükümlülüklerinin Yerine Getirilmesi**

KDV dönemi bir takvim ayıdır. Aylık KDV yükümlülüğünün, aylık KDV iadesi teslim tarihine kadar yerine getirilmesi gerekmektedir (Örneğin takvim ayının sonundan itibaren 15 gün içinde).

- Fazla Ödenen KDV İadesi

Vergi mükellefi, çıkış KDV veya gelecekteki KDV yükümlülüklerine karşı değerlendirilen KDV kredi ofseti üzerinden fazla ödenen KDV iadesi için başvuruda bulunabilmektedir. KDV iadesi dönemi KDV iadesi talebinin teslim tarihinden itibaren 60 gündür.

bb.Vergi İdaresi ve Denetim

-Vergi İdareleri

Vergi İdaresi Kanunu uyarınca, vergi ve diğer kanuna göre vergi ödemesine tabi tutulan kişiler vergi mükellefi olarak sayılmaktadır. Söz konusu Kanuna göre vergi mükellefi tüzel kişi, tüzel kişinin parçası, örgüt, girişimci ve Karadağ Vergi Kanunu uyarınca davranmak zorunda olan gerçek kişidir.

Yani, Karadağ'da Ticari İşletmeler Kanununa göre kar elde etmek amacıyla kurulmuş ve faaliyetini Karadağ'da sürdüren tüzel kişi, Karadağ'da yürürlükte olan Vergi ve diğer Kanunlara göre kendi iş faaliyetlerini uyumlaştırmak zorundadır.

Karadağ'da kurulmuş olan şirket vergi mükellefi statüsüne sahip olup, diğer Karadağ'lı şirketler gibi Kanunlara göre vergi ve sosyal güvenlik katkı ve primlerini ödemek zorundadır.

Karadağ'da 15 Nisan 2021 tarihinden önce Karadağ Vergi İdaresi ve Karadağ Gümrük İdaresi ayrıken bu tarihten itibaren Karadağ Gelir ve Gümrük İdaresi kurulmuştur. 2024 yılında ise Karadağ Vergi İdaresi ve Karadağ Gümrük İdaresi tekrar bağımsız iki kurum olarak teşkilatlanmıştır. Karadağ'daki Vergi İdaresi şubeleri aşağıda isimleri verilen belediyelerde yer almaktadır:

Karadağ Vergi İdaresi: Bulevar Šarla De Gola br.2, Podgorica
(<https://www.gov.me/poreskauprava>)

- **Podgoritsa şubesi** (Podgoritsa, Cetinje ve Danilovgrad belediyelerini kapsamaktadır)

Podgoritsa'daki şubenin adresi: ul. V Proleterske br. 36 Podgorica

Cetinje'deki ofisin adresi: ul. Bajova br. 2 Cetinje

Danilovgrad'daki ofisin adresi: ul. Sava Burića b.b. Danilovgrad

- **Nikšić şubesi** (Nikšić, Šavnik ve Pluzine belediyelerini kapsamaktadır)

Nikšić'teki şubenin adresi: ul. Njegoševa broj 18 Nikšić

Šavnik'teki ofisin adresi: Belediye binası, Šavnik

Pluzine'deki ofisin adresi: Belediye binası, Pluzine

- **Bar şubesi** (Bar ve Ulcinj belediyelerini kapsamaktadır)

Bar'daki şubenin adresi: Bulevar revolucije br.1.

Ulcinj'deki ofisin adresi: ul. Maršala Tita bb Ulcinj

- **Budva şubesi** (Budva, Kotor ve Tivat belediyelerini kapsamaktadır)

Budva'daki şubenin adresi: Trg od Sunca br. 2, Budva

Kotor'daki ofisin adresi: Kotor eski şehir, Tivat'taki şubenin adresi: Luke Tomanovića-Tivat

- **Herceg Novi şubesi** (Herceg Novi belediyesini kapsamaktadır)
Herceg Novi'deki şubenin adresi: Trg Marşala Tita br. 2.
- **Pljevlja şubesi** (Pljevlja ve Zabljak belediyelerini kapsamaktadır)
Pljevlja'daki şubenin adresi: ul. Ivana Milutinovića b.b. Pljevlja
Zabljak'taki ofisin adresi: ul. Trg durmitorskih ratnika b.b. Žabljak
- **Bijelo Polje şubesi** (Bijelo Polje, Mojkovac ve Kolaşin belediyelerini kapsamaktadır)
Bijelo Polje'deki şubenin adresi: ul. Slobode broj 2 Bijelo Polje
Mojkovac'taki ofisin adresi: Trg Ljubomira Bakoča b.b. Mojkovac
Kolaşin'deki ofisin adresi: ul. Buda Tomovića b.b. Kolaşin
- **Berane şubesi** (Berane, Rozaje, Andrijevica ve Plav belediyelerini kapsamaktadır)
Berane'deki şubenin adresi: ul. IV Crnogorske 3 Berane
Rozaje'deki ofisin adresi: ul. 13 jula bb Rozaje
Andrijevica'daki ofisin adresi: ul. Branka Deletića bb Andrijevica
Plav'daki ofisin adresi: ulica Racina, Plav

- Vergi İdaresi Denetimleri

Vergi denetimleri, bir ofis denetimi veya alan denetimi olarak gerçekleştirilebilmektedir. Her iki durumda da vergi denetimleri, vergi otoritesi müfettişleri (Karadağ Vergi İdaresi, Karadağ Gümrük İdaresi) tarafından yapılmaktadır.

Vergi denetimi bir veya birden fazla vergi dönemi için, bir veya birkaç vergi olayının incelenmesi şeklinde olabilmektedir.

Vergi denetimi, ilişkili kişiler arasındaki durumun araştırılması ya da girişimcinin kişisel durumunun araştırılmasını kapsamaktadır.

Ofis denetimi, vergi makamları tarafından tutulan vergi belgeleri ile vergi mükellefi tarafından sunulan vergi iadeleri ve finans raporlarının tespit edilmesini temsil etmektedir. Ofis denetimi vergi makamlarının ofislerinde yapılmakta olup vergi mükelleflerinin varlığı zorunlu değildir.

Alan denetimi, vergi mükellefinin ofisinde yapılmakta olup genellikle 90 iş gününden fazla sürmemektedir. Ancak bazı durumlarda, vergi makamı başkanı tarafından alan denetim süresi uzatılabilmektedir.

Eğer vergi denetimi sırasında vergi suçu ortaya çıkarsa, vergi müfettişi, vergi mükellefinin mülkiyeti, iş faaliyeti ve dokümanlar üzerinde yasak koyma yetkisine sahiptir. Ayrıca usulsüzlük nedeniyle vergi müfettişi tarafından para cezaları veya cezai takibat başlatılabilmektedir.

cc.Beyanname

- Tüzel Kişiler

- 1) Tüzel kişiler İş Kanununa göre; çalışan sayısı, yıllık bazda toplam gelir ve toplam aktife bağlı olarak küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler olarak ayrılmaktadır.

2) Finansal raporların hazırlanmasında aşağıda belirtilen 3 koşulu yerine getirenler, orta ölçekli tüzel kişi olarak sayılmaktadır:

- Finansal raporun yapıldığı yılda çalışanların sayısı 50 – 250 arasında ise,
- Yıllık bazda toplam geliri 10.000.000,00 - 50.000.000,00 Avro arasında ise,
- Toplam aktifi 10.000.000,00 - 43.000.000,00 Avro arasında ise.

- Tüzel kişiler, ilgili yılın 31 Aralık tarihinde yani statü değişikliğinin kayıt gününde (birleşme, ayrılma) ve tüzel kişiliğin gönüllü tasfiye kararı gününde finansal raporları ve konsolide tabloları hazırlamalıdır.
- Tüzel kişiler, geçmiş yıla ait finansal raporları ve yıllık gelir vergisi beyannamelerini kağıt ve elektronik ortamda Karadağ Vergi İdaresine cari yılın en geç 31 Mart tarihine kadar sunmalıdır.
 - Mevzuatta belirtilen tabloların yanı sıra istatistik eki de sunulmalıdır.
 - Bilanço ve gelir tablosu Vergi İdaresinin web sitesinde yayınlanmaktadır.
 - Mevzuatta belirtilen finansal raporlar ve istatistik ekinin tutma şekli yetkili makamların yönetmeliklerine göre düzenlenmektedir.

- Bireysel Vergi Mükellefleri

Eğer bir birey farklı kaynaklardan farklı işverenlerden veya yurtdışından gelir elde ediyorsa, Vergi İdaresine yıllık vergi beyannamesini teslim etmek zorundadır. Bir önceki yılda elde edilen gelir hakkında yıllık vergi beyannamesi, cari yılın 30 Nisan tarihine kadar teslim edilmelidir.

- KDV Yükümlülüğü

KDV dönemi bir takvim ayıdır. Aylık KDV yükümlülüğünün aylık KDV iadesi teslim tarihine kadar yerine getirilmesi gerekmektedir (Örneğin takvim ayının sonundan itibaren 15 gün içinde).

- ÖTV Yükümlülüğü

ÖTV aylık bazda değerlendirilmektedir. Aylık ÖTV beyannamesi, ay sonundan itibaren 15 gün içinde Vergi İdarelerine teslim edilmektedir. ÖTV yükümlülükleri ÖTV beyannamesinin teslim edildiği günde ödenmektedir.

dd.Muhasebe Kayıtları

- Genel Kurallar

- Tüm tüzel kişiler ticari defterleri tutmak zorundadır.
- Ticari defterler çift taraflı (girişli) defter tutma sistemine göre tutulmalıdır.
- Ticari defterleri günlük, ana defter ve yardımcı kayıtlar oluşturmalarıdır.
- Muhasebe işlerinin organizasyonu tüzel kişiler tarafından genel düzenleme ile hukuka uygun olarak yönetilmelidir.
- Tüzel kişi tarafından tüm iş ve işlemlerin (transferleri) ve onların kayıtlarının ticari defterinde tutulması zorunludur.
- Muhasebe kayıtları tahakkuk esasına göre tutulmalıdır.
- Muhasebe kayıtları gerçek mali durumu ve faaliyet sonuçlarını gösterecek şekilde, güvenilir muhasebe belgelerine uygun olarak ve muhasebe kurallarına göre yapılmalıdır.

- Finansal Tabloların Denetimi

Denetimin Zorunluluğu: Finansal tabloların denetimi anonim şirketler, büyük ölçekli tüzel kişiler ve ana tüzel kişiler için zorunludur. Finansal tabloların denetimi ayrıca sigorta şirketleri, bankalar ve diğer mali kurumlar, Merkezi Mevduat İdaresi (CDA), menkul kıymetler piyasasında yetkili katılımcılar, yatırım fonları ve diğer toplu yatırım şekilleri için de zorunludur. Tüzel kişiler cari yılın en geç 31 Mayıs tarihine kadar geçmiş yıla ait konsolide finansal tablolar ve konsolide yönetim raporunu kağıt ve elektronik ortamında Vergi İdaresine sunmak zorundadır.

Denetimin Yapılması: Finansal tabloların denetimi ve kaydı yetkili denetçi tarafından yapılmaktadır. Yetkili denetçinin denetimi sırasında yardıma ihtiyacı olursa, yetkili denetçinin gözetiminde denetim işlerini yapan kişiyi işe alabilmektedir. Finansal tablolar hakkında denetim raporları yetkili denetçi tarafından imzalanmaktadır. Denetim işlerini aşağıda belirtilen denetçiler yapamamaktadır:

- Denetim işi yapılan tüzel kişinin kurucusu, hissedarı veya üyesi,
- Denetim işi yapılan tüzel kişinin muhasebe veya danışmanlık işini yapan kişi,
- Etik Kanunu ile belirlenen diğer durumlar.

Denetimin Yapılması İçin Lisansların Verilmesi: Denetim lisansları elde etmek için sunulan koşullar ve belgeler yetkili makamın düzenlenmelerine göre belirlenmektedir. Denetimin yapılması için lisanslar (sertifikalı muhasebeci gibi) belirlenen koşulları yerine getiren kişiye verilmektedir.

ee.Verginin Hesaplanması

Verginin hesaplanması, aşağıdaki yöntemlerden birini uygulayarak gerçekleştirilmektedir:

- Beyan usulu (self-assessment öz değerlendirme)
- Vergi makamı kararı ile değerlendirme

Prensip olarak, Karadağ vergilerinin büyük çoğunluğu öz değerlendirme usulü ile hesaplanır. Vergi makamı kararı ile değerlendirme az sayıda vergi kanunu tarafından belirlenmiştir. Örneğin vergi mükellefi tarafından gerçekleştirilen uygunsuz bir öz-değerlendirme durumunda uygulanabilmektedir. Vergi İdaresi tarafından, kamuya açık bilgi ve benzer vergi kapasitesine sahip olan diğer vergi mükelleflerine istinaden vergi yükümlülüğünün değerlendirilmesi yapılmaktadır.

i.Vergi Konsolidasyonu

Tüm üyeleri Karadağ vatandaşı olan bir şirket doğrudan veya dolaylı başka bir şirketin en az %75 hissesini kontrol eden bir şirket grubu için vergi konsolidasyonuna izin verilmektedir.

Her şirket tarafından ayrı bir vergi beyannamesi dosyalanırken, ana şirket tarafından tüm grup için konsolide vergi beyannamesi dosyalanmaktadır. Bir veya daha fazla şirketin konsolide beyanname kayıpları konsolidasyon kapsamındaki diğer şirketlerin kârlarından mahsup edilir.

Konsolide vergi beyannamesinde, konsolidasyon çerçevesinde bir veya daha fazla şirketin zararı diğer şirketlerin kârından mahsup edilmektedir. Her şirket, tüm gruba ait vergiye tabi kârdaki payıyla orantılı olarak vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi konsolidasyonu en az beş yıl süreyle devam etmelidir. Aksi takdirde her şirket tüm vergileri ödemek zorundadır.

ii.Bağlı Kuruluşa Karşı Şube

Bir şube konseptinin çok temel kuralları vardır. Kurumlar Vergisi Kanunu, şube ofisine ana ofisi tarafından tahsil edilen idari giderlerin düşülebilirliğini kısıtlamaktadır. Ancak, yerel mevzuat tarafından getirilen kısıtlamalar çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile önlenebilmektedir.

Buna ek olarak, Karadağ'da şube ofisinin idaresinde bazı belirsizliklerin mevcut olduğunu belirtmekte fayda vardır.

iii.Holding Şirketler-Şirketler Arası Temettüller

Karadağlı firmalar, dar mükellefin bağlı kuruluşu tarafından ödenen yabancı vergiye eşit olan vergi kredisi hakkına sahiptir. Toplam vergi kredisi, Karadağ'da ödenen vergi miktarını aşmamaktadır. Bu kapsamda, Karadağ'da mukim vergi mükellefi olan ana şirkete hesaplanan gelir vergisi, mukim olmayan şubesi tarafından başka bir ülkede ana şirketin gelirine dahil edilen temettüler üzerinden ödenen vergiye tekabül eden tutar kadar indirilebilmektedir. Yurtdışında yerleşik bir şubeden elde edilen temettü geliri, yerleşik ana şirketin gelirine dahil edilmektedir. Buna göre, vergi indirimi ana şirketin hesaplanan vergisinden, bu Kanun hükümlerine göre kâr veya temettü üzerinden hesaplanacak vergi miktarına kadar indirilebilmektedir. Bu vergi kredisinin kullanılmayan kısmı, ana şirketin vergi hesabına gelecek hesap dönemlerinden itibaren ancak beş yılı geçmemek üzere aktarılabilmektedir. Kanunda atıfta bulunulan vergi kredisi hakkı, en az bir yıl süreyle sürekli olarak %10 veya daha fazla hisseye, yani mukim olmayan bir şubenin hisselerine sahip olan bir ana şirkete aittir.

ff.Amortisman

Kurumlar Vergisi Kanununa göre amortisman tabi varlıklar, en az bir yıl ekonomik ömrü ve en az 300 Avro satın alma değeri ile maddi ve maddi olmayan duran varlıklardır. Maddi olmayan ve duran varlıklar 5 gruba ayrılarak amortisman oranları belirlenmiştir;

- I. grup - %2,5;
- II. grup - %10;
- III. grup - 15%;
- IV. grup - 20%;
- V. grup - 30%.

Duran varlıkların gruplara göre sınıflandırılması ve amortisman tespit yöntemlerine ilişkin daha yakın bir düzenleme Bakanlık tarafından yayımlanmaktadır.

gg. Vergiden Muafiyet

- Kişisel Gelir Vergisi Muafiyeti

Kanuna göre bazı yardım ve haklar temelinde (engelli hakları, yeni doğan çocuk yardımları, sosyal korumadaki haklar, doğal afet veya diğer olağanüstü olaylar nedeniyle yapılan yardımlar, sağlık sigortası yardımları, miras ve hediyeler, organize sosyal ve insani yardımlar, devlet ödülleri, ödüllü oyunlar ve şans oyunları, eşya, can ve mal sigortası vb.) elde edilen gelirler, gelir olarak kabul edilmemektedir.

Kişisel Gelir Vergisi Kanununa göre ayrıca kişisel gelire dayalı tazminat, kamu görevlerinin yurt dışı iş gezileri için harcırah, aileden ayrı yaşamak için aylık 100 Avro'ya kadar ödenek, bir çalışanın birinci dereceden bir aile üyesinin ve emekli bir işçinin ölümü halinde 1.500 Avro'ya kadar dayanışma yardımı, bir çalışanın veya birinci dereceden bir aile üyesinin ağır hastalığı, sağlık rehabilitasyonu, ilaç

temini ve tedavisi durumunda 1.000 Avro'ya kadar dayanışma yardımı; emeklilikte 1.000 Avro'ya kadar kıdem tazminatı, öğrenciler için ayda 200 Avro'ya kadar burslar ve krediler, bütçe dışı fonlardan ödenen işsizlik yardımları, jübile ödülleri gibi gelirler vergi dışı tutulmuştur.

Ayrıca Kişisel Gelir Vergisi Kanunu'na göre, ekonomik olarak gelişmemiş belediyelerde faaliyete başlayan mükellefler ilk 8 yıl vergi muafiyeti hakkına sahiptir. Sekiz yıllık dönem için maksimum vergi muafiyeti tutarı 200.000 Avro ile sınırlıdır. Kanunun bu maddesine göre faaliyete başlayan ve süresiz veya en az beş yıl süreyle işçi çalıştıran mükellefler, dört yıl süreyle o işçi için hesaplanan ve ertelenen gelir vergisini ödeme yükümlülüğünden kurtulmaktadır.

- Kurumlar Vergisi Muafiyeti

Kanuna göre gelir vergisinin temeli, vergi mükellefinin vergiye tabi kârıdır. Vergiye tabi kâr, mükellefin gelir tablosunda gösterilen kazancının bu Kanunda öngörülen şekilde düzeltilmesi suretiyle belirlenmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre ekonomik olarak gelişmemiş belediyelerde yeni faaliyete başlayan üretim faaliyetleri için, mükellefin ilk sekiz yıllık için hesaplanan vergisi %100 oranında indirilmektedir. Sekiz yıllık bir dönem için bu vergi muafiyetinin toplam tutarı 200.000,00 Avro'yu aşmamaktadır. Kanunun bu maddesine göre faaliyete başlayan ve süresiz veya en az beş yıl süreyle işçi çalıştıran mükellefler, dört yıl süreyle o işçi için hesaplanan ve ertelenen gelir vergisini ödeme yükümlülüğünden kurtulmaktadır.

Kanuna göre devlet organları, yerel yönetim organları, kamu fonları, kamu kurumları, turizm kuruluşları, spor kulüpleri, spor dernekleri ve federasyonları, dini topluluklar, sanat dernekleri, siyasi partiler, odalar, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları ve kar amacı gütmeyen faaliyetlerin yürütülmesi için özel bir yasaya uygun olarak kurulmuşlarsa devlet kuruluşları vergiden istisna tutulmuştur. Bunlar istisnai olarak, kazanç getiren bir faaliyette bulunurlarsa bu faaliyet için gelir vergisinden sorumlu olacaktır.

Vergi muafiyeti hakkının kullanıldığı ilk yıl, yeni kurulan tüzel kişiliğin Ticari İşletmeleri Merkezi Kayıt Ofisine tescil edildiği tarihten itibaren başlamaktadır.

Ulaştırma, tersane, çelik, ticaret ve konaklama sektörlerinde faaliyet gösteren mükellefler için vergi muafiyeti, birincil konaklama tesisleri hariç olmak üzere geçerli değildir.

- KDV Muafiyeti

KDV Kanunu, KDV muafiyetinin çeşitli türlerini belirtmekte olup muafiyetler kamu yararı, ürünlerin ithalatının yanı sıra bazı özel istisnaların hizmetleri ile ilgilidir.

En önemli KDV muafiyetleri aşağıdaki gibidir:

- Kamu Yararına Hizmetler: Sağlık hizmetleri, posta hizmetleri, sosyal güvenlik hizmetleri, kültürel ve eğitim hizmetleri, spor, radyo yayıncılığı kamu hizmetleri, din hizmetleri ve sivil toplum kuruluşlarının hizmetleri.
- KDV'den Muaf Malların İthalatı: Aşağıdaki malların ithalatı KDV'den muaf olarak kabul edilmektedir:

Diplomatik, konsolosluk temsilcilikleri ve uluslararası kuruluşlar ve üyelerine yönelik gümrük vergilerinin ödemesinden muaf ürünlerin ithalatı, gümrük vergisinden muaf malların geçici ithalatı, transit gümrük prosedürü yolu ile Karadağ'a giren ürünler, Karadağ'da geçici depolama amaçlı

planlanan ürünler, gümrüksüz bölge veya gümrük deposuna getirilen mallar, Karadağ Merkez Bankası tarafından ithal edilen altın ve diğer kıymetli madenler, banknot ve madeni paralar, eğitim amaçlı malların ithalatı, engellilerin taşınması için kullanılan malların ithalatı.

- Diğer Muafiyetler: Sigorta ve mükerrer sigorta hizmetleri, taşınmaz malın satışı (yeni inşa edilen binalar hariç), finansal hizmetler, hisse devri, 60 günden daha uzun süreliğine konutların kiralanması, şans ve eğlence oyunları, idare ve mahkeme hizmetleri.

hh.Diğer Vergiler

Gümrük Vergisi

Karadağ gümrük bölgesine ithal edilen mallar, Gümrük Kanunu, Gümrük Hizmetleri Kanunu ve Gümrük Tarifeleri Kanunu uyarınca belirlenmiş olan usul ve esaslar çerçevesinde gümrük tarifesinde belirlenen gümrük vergisine tabidir.

Karadağ'a ihracat yapmak isteyen firmaların ödemeleri gereken gümrük vergisi ve diğer vergi oranlarını aşağıdaki linkten tespit etmeleri mümkündür.

<http://taric.carina.co.me/TariCG/public/Sections.jsp>

(İlgili vergiler, Karadağ ile Türkiye arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasının ilgili yılında ödenmesi gereken vergi oranını göstermektedir.)

Karadağ'ın, AB ülkeleri ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması, EFTA ülkeleri, CEFTA ülkeleri, Türkiye, Rusya ve Ukrayna ile Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmaktadır.

Ülkemiz ile Karadağ arasında mevcut Serbest Ticaret Anlaşması (STA) 26 Kasım 2008 tarihinde imzalanmış ve 01.03.2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)

Aşağıdaki malların ithalatı ve / veya üretimi Karadağ özel tüketim vergisine tabidir:

- 1) alkol ve alkollü içecekler,
- 2) dumanlı tütün ürünleri dahil olmak üzere tütün ürünleri,
- 3) madeni yağlar, bunların türevleri ve kömür,
- 3a) elektrik,
- 4) gazlı, gazsız su ve diğer alkolsüz içecekler (şeker ilaveli veya tatlandırıcı veya aroma verici diğer maddeler),
- 5) elektronik sigaraları doldurmak için sıvılar,
- 6) tek kullanımlık plastik ürünler,
- 7) şeker, kakao ve dondurma ürünleri.

Vergi mükellefleri ÖTV'ye tabi malların ithalatçıları ve / veya üreticileri olarak kabul edilmektedir. ÖTV, satış fiyatının (ad valorem) bir yüzdesi olarak mutlak miktar ve / veya nispi (göreceli) miktar olarak belirlenmektedir. ÖTV aylık bazda değerlendirilmektedir. Aylık ÖTV beyannamesi, ay sonundan itibaren 15 gün içinde Vergi Dairelerine teslim edilmektedir. ÖTV yükümlülükleri, ÖTV beyannamesinin teslim edildiği günde ödenmektedir.

Sigara üzerindeki özel tüketim vergileri, vergi otoriteleri tarafından verilen ÖTV pullarının devralındığı günden itibaren 60 gün içinde ödenmektedir (yerli ve ithal sigaralara yöneliktir).

ÖTV'ye tabi malların ithalatında ÖTV ödenmesi, herhangi bir gecikme olmadan gümrük depo prosedürü kullanılarak ithalat vergilerinin ödenmesi anında yapılmaktadır.

Emlak Vergisi

Emlak vergisi, Karadağ'da gayrimenkul sahibi veya Karadağ'da gayrimenkul üzerinde kullanma hakkına sahip tüzel kişiler ve bireyler tarafından ödenmektedir. Vergi, gayrimenkul piyasa değerinin % 0.25 ile % 1 arasında değişen oranlarda uygulanmaktadır.

Vergi yükümlülüğü, cari yılın 30 Nisan tarihine kadar Vergi İdareleri tarafından belirlenmektedir. Vergi, 30 Haziran ve 31 Ekim tarihlerinde 2 taksitli ödenebilmektedir.

Emlak Alım Satım (Devir) Vergisi

Devir vergisi, gayrimenkul üzerinde mülkiyet haklarının edinimi üzerine ödenmektedir. Devir vergisi oranı %3'tür. Vergi mükellefi gayrimenkul edinen olarak kabul edilmektedir.

Vergi matrahı, satın alma anında taşınmaz malın piyasa değeridir. Vergi mükellefi (gayrimenkul edinen) sözleşme tarihinden itibaren 15 gün içinde vergi beyannamesini teslim etmek zorunda olup, vergi otoriteleri tarafından verilen Vergi Değerlendirmesine İlişkin Kararın alınmasından itibaren 15 gün içinde ödenmelidir.

Stopaj Vergisi

Karadağ'da, Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca aşağıda belirlenen vergi mükellefleri tarafından ödenen Karadağ kaynaklı gelirlere Stopaj Vergisi uygulanmaktadır:

- Yerleşik ve yerleşik olmayan tüzel ve gerçek kişilere ödenen temettü ve kar payları,
- Yerleşik olmayan tüzel kişilere ödenen faiz, telif hakları ve diğer fikri mülkiyet haklarına ilişkin ücretler, sermaye kazançları, taşınır ve taşınmaz mal kiralama ücretleri, danışmanlık hizmetleri, pazar araştırma hizmetleri ve denetim hizmetlerine dayalı ücretler.

Vergi mükellefi, yukarıda belirtilen gelir üzerinden aşağıdaki esaslara göre stopaj vergisini hesaplamak, sonlandırmak ve ödemekle yükümlüdür.

- Yasal stopaj oranı % 15 olup, brüt matraha uygulanmaktadır.
- Stopaj vergisi, gelirin ödendiği tarihte yürürlükte olan mevzuata göre hesaplanmakta ve ödenmektedir.
- Yerleşik olmayan bir tüzel kişiye ödenen gelir üzerinden stopaj vergisi hesaplanırken, geliri ödeyen kişi, yerleşik olmayan kişinin Karadağ'ın çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasını imzaladığı ülkenin mukimi statüsünü kanıtlaması ve yerleşik olmayan kişinin gelirin gerçek sahibi olması koşuluyla, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının hükümleri uygulanmaktadır.
- Yerleşik olmayan kişi, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının akdedildiği ülkenin mukimi statüsünü, mukimi olduğu diğer Akit Devletin yetkili makamı tarafından tasdik edilen bir sertifika veya diğer uygun bir belge ile geliri ödeyene kanıtlamaktadır.
- Vergi mükellefi, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması hükümlerini uygulayarak bu maddenin 1. ve 2. fıkralarında yer alan şartların yerine getirilmemesi ve dolayısıyla daha düşük bir vergi ödenmesi sonucunu doğurması halinde, ödediği vergi ile bu Kanuna göre ödenmesi gereken vergi arasındaki farkı ödemekle yükümlüdür.

- Vergi Makamı, yerleşik olmayan bir tüzel kişinin talebi üzerine, Karadağ'da ödenen bir vergi belgesi vermekle yükümlüdür.
- Stopaj vergisi mükellefi, bir önceki yıla ait ödediği stopaja ilişkin raporu cari yılın Şubat ayı sonuna kadar yetkili Vergi İdaresine sunmakla yükümlüdür.
- Vergi Makamı, yerleşik olmayan bir tüzel kişinin yazılı talebi üzerine hesaplanan stopaj vergisini yurt dışındaki Vergi İdaresine bildirmektedir.

Kahve Vergisi

Kahve Vergisi Kanunu'na göre Karadağ'da üretilen ve ithal edilen kahve (kavrulmuş kahve, kavrulmamış kahve ve Kanunda belirtilen diğer kahve ürünleri) kahve vergisine tabidir. Vergi, kavrulmuş kahve için kg başına 0,80 Avro, kavrulmamış kahve için ise kg başına 1,00 Avro olarak belirlenmiştir.

Kahve vergisi mükellefi aylık olarak vergi borcunu beyan etmekle yükümlüdür. Kahve vergisi aylık bazda değerlendirilmektedir. Aylık kahve vergisi, bir sonraki ayın 15'ine kadar ödenmek zorundadır.

Vergiye tabi malların ithalatında verginin ödenmesi, gümrük mevzuatına göre yapılmaktadır.

Vergi mükellefi, üretimin - kahve ithalatının başlamasından en geç on gün önce, gümrük işlerinden sorumlu idari organa kahve vergi mükelleflerinin siciline giriş için başvuruda bulunmak zorundadır.

D.Sosyal Güvenlik Uygulamaları

- Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkı Oranları

01.01.2022 tarihinden önce çalışan için %8,5 işveren için %2,3 oranında zorunlu sosyal güvenlik katkısı ödenmekteydi. 31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkıları Kanununda yapılan değişiklikle işçi ve işverene ait söz konusu sağlık fonu kesintisi kaldırılmıştır.

Emeklilik ve sakatlık sigorta primi: 30.09.2024 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkıları Kanununda yapılan değişiklikle işveren tarafından ödenen %5,5 oranındaki emeklilik ve sakatlık sigorta primi kaldırılmış, işçi tarafından %15 oranında ödenen emeklilik ve sakatlık sigorta primi ise %10 oranına indirilmiştir.

Sosyal güvenlik katkıları brüt maaş üzerinden hesaplanmaktadır. Çalışan tarafından ödenen sosyal güvenlik katkıları şunlardır:

- Emeklilik ve sakatlık sigorta primi: % 10
- İşsizlik sigortası: % 0,5.

İşveren tarafından ödenen sosyal güvenlik katkıları ise aşağıdadır :

- İşsizlik sigortası: % 0,5
- İşçi Fonu: % 0,2
- Belediye Vergisi (ek vergi) % 15 (Podgorica and Cetinje belediyeleri) diğer belediyeler için % 13 (ödenen gelir vergisi üzerinden hesaplanmaktadır).
- Ticaret Odasına Ödenen : % 0,02
- Sakatlık Fonu : %5 (10 çalışan ve üzeri işyerleri için uygulanan orandır)

- İş İlişkisi

Genel sağlığı yerinde olan, 15 yaşın üzerinde olan ve belli bir pozisyon için işveren tarafından belirlenen kriterleri yerine getiren bir kişi ile iş ilişkisi kurulabilmektedir. İş ilişkisinin temel yasal unsuru iş sözleşmesidir. İş sözleşmesi engelli ama işi yapabilecek olan kişi ile de imzalanabilmektedir. İş sözleşmesi belirsiz veya belirli süreliğine akdedilebilmektedir. Süresi belirli olan iş sözleşmesi, mevsimlik işler, spesifik projeler vb. gibi özel durumlarda akdedilebilmektedir.

İşin niteliğine göre geçici veya dönemsel bir iş için, işveren belli bir kişi ile sözleşme imzalayabilmektedir. Daha uzun süreliğine istihdam edilebilen ticari gemi mürettebatı üyeleri hariç, geçici olarak istihdam edilen işçilerin çalışma süresi 6 ayı geçmemelidir. Sözleşmeyi imzalayan kişi emeklilik, sakatlık ve sağlık sigortası hakkına sahiptir.

Belirli veya belirsiz süreliğine kısmi süreli iş sözleşmesi imzalanabilir. Bahsi geçen sözleşme imzalayan kişi, iş yerinde harcanan zaman ile orantılı olarak tam gün çalışanlarla eşit haklara sahiptir.

İşveren, ilk defa işe stajyer olarak giren kişi ile iş ilişkisi kurabilmektedir. Stajyerlik süresi bir yıldan fazla sürmemektedir. Stajyer, istihdam ilişkilerinden kaynaklanan kazanç ve diğer tüm haklara sahiptir. Bir çalışanla,- işveren arasında, işverenin konumu dışında özellikle fiziksel emek isteyen veya zihinsel çalışma gerektiren işleri yürütmek amacıyla özel bir hizmet sözleşmesi imzalanabilmektedir.

- Yıllık ve Ücretli İzinler

Resmi tatil, yıllık izin ve ücretli izinler sırasında çalışanın, çalışmış olsaydı alacağı maaş kadar maaş alma hakkı vardır. Her takvim yılı için her çalışanın çalışılan süreye bağlı olarak değişmekle birlikte 20 ila 28 iş günü arasında yıllık izin hakkı olup, bu hak iş sözleşmesinde belirlenmektedir.

Bir kadın çalışanın (özel bir rapor kapsamında) 365 gün doğum izni ve çocuğuna bakması için izni bulunmaktadır. Doğum izni sırasında çalışanın çalışmış olsaydı alacağı maaş kadar maaş alma hakkı vardır. Maaş işveren tarafından ödenmekte, ancak devlet tarafından işverene tam olarak iade edilmektedir.

- Toplu Sözleşme ve Sözleşmenin Feshedilmesi

Toplu sözleşme, istihdam ilişkilerinden kaynaklanan hakları, yükümlülükleri, sorumlulukları, toplu sözleşme ile ilgili taraflar arasındaki ilişkilerin yanı sıra çalışan ve işveren açısından önem taşıyan diğer konuları da düzenlemektedir.

Genel: Karadağ sınırları içerisinde temsili işverenler birliği ile temsili sendika arasında imzalanan sözleşmedir.

Branş: Belirli bir sanayi için geçerli olan ve temsili işverenler birliği ile temsili sendika arasında imzalanan sözleşmedir.

Bireysel: İşyerindeki temsili işçi sendikası ve yönetici arasında imzalanan sözleşmedir.

İşveren toplu iş sözleşmesini akdetmemeyi tercih edebilmektedir. Ancak akdetmeyi tercih eder ise toplu iş sözleşmesinin düzenlemelerini uygulayacaktır. İşveren; bireysel toplu iş sözleşmesi, özel sözleşme veya genel toplu sözleşme akdetme hakkına sahiptir.

İşveren sadece çalışanın çalışma yeteneği, davranışları ve işverenin ihtiyaçları ile ilgili nedenlerden dolayı bir çalışanla yaptığı iş sözleşmesini feshedebilir. Bu durumlar genel olarak aşağıdaki gibidir.

Eğer çalışan son 5 iş günü üst üste işe gelmemişse veya 7 iş günü devamsızlık yapmışsa, çalışan iş sözleşmesinde belirlenen yükümlülüklerini ihlal ederse, çalışanın iş disiplini ve saygısında sorun olursa, çalışanın başka bir işverende mevcut olduğu işverenin izni olmadan tam zamanlı bir iş sözleşmesi varsa ve çalışıyorsa, çalışan deneme süresi boyunca uygun ve tatmin edici sonuçlar vermiyorsa.

- Kıdem Tazminatı ve Ek Ücret

İş yerinde yetersiz performansı nedeniyle veya gerekli nitelik veya yetenek eksikliği nedeniyle işine son verilen çalışan, kıdem tazminatı alma hakkına sahiptir. İş Kanununa göre bu tutar Karadağ'da minimum altı ortalama maaşa eşittir.

Genel Toplu İş Sözleşmesine göre çalışanlar, fazla mesailer, tatil günlerinde çalışma, gece çalışma ve vardiyalı çalışma sürelerince ek ücret hakkına şu koşullarda sahiptirler:

Resmi tatil günlerinde çalışma için – saatte ana ücret üzerinden %50 artışla,
Vardiya halinde gece çalışma (22 ve 6 saatleri arasında) için – saatte ana ücret üzerinden %40 artışla,
Fazla mesai için - saatte ana ücret üzerinden %40 artışla.

- Tam Çalışma Saatleri ve Fazla Mesai

Haftalık çalışma süresi 40 saattir. İş Kanununa göre, bazı özel durumlarda haftalık çalışma süresini minimum 10 saat öngören sözleşme imzalanabilir.

Fazla mesai saati haftalık on saat ile sınırlıdır. Çalışma kapsamında ani bir artış durumunda ve planlanan dışında ortaya çıkan işin belli bir süre içinde yapılması gerektiği gibi durumlarda çalışanlar fazla mesai yapabilmektedir. Fazla mesaiyi gerektiren unsurlar ortadan kalkıncaya kadar fazla mesai gerekli olduğu sıklıkta tekrarlanabilir.

- Asgari Ücret

Genel Toplu Sözleşme, çalışanın standart iş performansı ve ayda ortalama 176 saatlik tam çalışma saatleri için minimum alacağı ücreti belirlemektedir. Karadağ'da asgari ücret 1 Ocak 2022 tarihinden itibaren 250 Avro'dan 450 Avro'ya çıkarılmıştır. 10 Eylül 2024 tarihli ve 86/2024 sayılı Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan ve 1 Ekim 2024 tarihinde yürürlüğe giren İş Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile V. seviyeye kadar eğitim düzeyine sahip işçiler için asgari ücret 600 Avro (lise mezunları), VI. ve daha yüksek seviyede eğitim düzeyine sahip işçiler için (yüksek okul, üniversite) asgari ücret 800 Avro olarak belirlenmiştir.

2. POTANSİYEL YATIRIM ALANLARI

Karadağ'ın gerek mal ticareti gerekse hizmet ticareti bakımından potansiyel sektörleri ve yatırım alanları aşağıda sıralanmış olmakla birlikte, bazı önemli sektörlerle ilişkin detaylı bilgiye de ayrıca yer verilmiştir.

- **Mal Ticareti:** İnşaat ve Yapı Malzemeleri Mobilya ve Ekipmanı, Tekstil, Deri ve Hazır Giyim, Yaş Meyve ve Sebze, İşlenmiş Tarım Ürünleri, Elektrik-Elektronik-Aydınlatma Alet ve Ekipmanı, Beyaz Eşya, Otomotiv ve Yan Sanayi, Plastik Malzemeler, İlaç ve Tıbbi Ekipman.

Ticaret Bakanlığımız tarafından Karadağ’a yönelik hazırlanan potansiyel ürün matrislerine aşağıdaki linklerden ulaşılması mümkündür:

Karadağ Başlıca Potansiyel Sanayi Ürünleri Matrisi

<https://ticaret.gov.tr/data/5bbca63213b87625346ca9d2/karada%C4%9F-web-sanmatris2024.pdf>

Karadağ Başlıca Potansiyel Tarım ve Gıda Ürünleri Matrisi

<https://ticaret.gov.tr/data/5bbca65113b87625346ca9d7/karada%C4%9F-web-tarmatris2024.pdf>

- **Hizmet Ticareti:** İnşaat ve Müteahhitlik, Ulaşım ve Altyapı Projeleri, Teknik Müşavirlik, Sağlık ve Sağlık Turizmi, Turizm, Bilişim, Enerji, Otel ve Restoran İşletmeciliği, Lojistik-Nakliye, Depolama.

Ulaşım-Altyapı Sektörü

Karayolu ve demiryolu ağlarına, havaalanlarına ve liman tesislerine yatırım, daha dinamik bir genel ekonomik kalkınmanın önkoşulu olarak Karadağ Hükümeti için mutlak önceliktir. Bu kapsamda, Bar-Boljare Otoyolu Projesi Karadağ’ın en önemli ve tek otoyol projesidir. Toplam 170 km olup, proje beş fazdan oluşmaktadır. Bu otoyolun 1. fazını oluşturan ve 41 km uzunluğunda olan Podgoritsa-Kolaşin kısmı tamamlanarak 2022 yılı Temmuz ayında açılışı yapılmış olup, böylece Karadağ ilk otoyoluna sahip olmuştur.

China Road & Bridge Corporation (CRBC) isimli Çin firması tarafından yapımı tamamlanan Bar-Boljare otoyolunun birinci fazının (Podgoritsa-Kolaşin arası) tamamlanması akabinde, diğer fazların çalışmaları ve ihale süreçleri devam etmektedir. Öte yandan, Adriatik- İonian otoyolu (sahilyolu) da toplam 108 km uzunluğunda olup, bu projeye ilişkin de henüz bir takvim belirlenmemiş ve başlangıç yapılmamıştır. Podgoritsa ve Tivat Havaalanlarını geliştirme projesi ile ilgili başlatılmış olan imtiyaz süreci henüz tamamlanmamıştır. Bar-Vrbnica demiryolu modernizasyon projesi devam etmekte olup, Podgoritsa-Tuzi- Arnavutluk sınırı demiryolu modernizasyon projesine ilişkin bir takvim ise henüz açıklanmamıştır.

Sağlık Sektörü

Karadağ'daki sağlık hizmetlerinin organizasyonu çoğu Avrupa ülkesine benzerdir. Sağlık hizmetleri birincil, ikincil ve üçüncül düzeylerde sağlanır. Halk sağlığı kurumlarında yaklaşık 7.476 çalışan bulunmaktadır. Toplam çalışan sayısının %78,28'ini sağlık çalışanları, %21,72'sini sağlık personeli olmayan personel oluşturmaktadır. Sağlık sisteminde sağlık hizmeti sunucuları doktorlar ve hemşirelerdir.

Vatandaş sayısı başına belirtilen doktor sayısı, herhangi bir ülkedeki sağlık hizmetlerinin değerlendirilmesi için önemli bir araç olup, Karadağ için gösterge 1.000 kişi başına 2,77 doktordur

(2024) ve şu anda AB'deki göstergeden daha düşüktür. Karadağ'daki kamu sağlık sisteminde (2023) 1.799 doktor, 38 diş hekim ve 174 eczacı istihdam edilmektedir. Karadağ'da sağlık sektörü beğlamında, sağlık altyapısı inşaatı ve medikal turizm alanlarında yeni projeler üretilmeye çalışılmaktadır.

Enerji

Karadağ'ın yenilenebilir enerji alanında yeni projeler için önemli bir potansiyele sahip olması nedeniyle, enerji sektörü Karadağ'da en çok beklentiye sahip sanayi sektörlerinden biridir (rüzgar çiftlikleri, küçük hidroelektrik santraller, güneş enerjisi, biyokütle, petrol ve gaz vb.).

Enerji sektörü, Karadağ'ın büyük ölçüde kullanılmamış potansiyele sahip olduğu stratejik iş geliştirme alanlarından birisidir.

Karadađ'da bugüne kadar iki büyük hidroelektrik santrali inřa edilmiştir: "Perućica" HES ve "Piva" HES, toplam kurulu gücü 649 MW'tır. Bu da ana su yollarının teknik potansiyelinin yaklaşık %39 oranında kullanıldığı anlamına gelmektedir. Karadađ Elektrik Üretim ve Dağıtım şirketinin (EPCG) toplam kurulu gücü 874 MW olup, bunun 649 MW'ı (%74,3) "Perućica" ve "Piva" hidroelektrik santrallerine, 225 MW'ı (%25,7) ise "Pljevlja" termik santraline aittir. Aralık 2023'te Karadađ'ın sağlam zemine kurulan ilk güneş enerjisi santrali olan "Ćevo" güneş enerjisi santrali, 3,25 MW kurulu güçle deneme işletmesine girmiştir. Söz konusu santral aynı zamanda dağıtım sistemine de bağlı olup, "Ćevo Solar" DOO Podgorica, Nisan 2024'te bu üretim tesisinden elektrik üretme lisansını almıştır.

Ancak, küçük güneş enerjisi santrallerinin inşasında önemli ilerlemeler kaydedilmesine rağmen Karadağ'da iletim sistemine bağlı tek bir büyük güneş enerjisi santrali bulunmamaktadır. 2022 ve 2023 yıllarında, CGES'e toplam 3.395 GW kapasiteye sahip 23 adet güneş enerjisi santrali bağlantı talebi gelmiş olup, bunlardan şu ana kadar toplam kapasitesi 1.59 GW olan 6 tanesinin sözleşmesi imzalanmıştır. 2023 yılı itibarıyla Karadağ elektrik sisteminde 50 adet santral yer alırken, Karadağ topraklarının tamamına yayılmış 21.628,94 km iletim ve dağıtım şebekesi üzerinden elektrik iletimi gerçekleştirilmiştir. 2023'te Karadağ'ın toplam elektrik üretimi 4,04 bin gigawatt saat (GWh) olarak gerçekteşmiştir. 2023 yılında 4,04 bin GWh olarak gerçekteşen toplam elektrik üretimi, planlanandan %12,36, yani 2022 yılına göre %25,31 daha yüksek olmuştur. 2023 yılında elde edilen toplam üretimin 2,52 bin GWh'i yenilenebilir enerji kaynaklarından (RES), 1,52 bin GWh'si ise Pljevlja Termik Santrali'nden (TE) üretilmiştir. 2023 yılı sonu itibarıyla Karadağ'daki müşteri-üreticiler dâhil tüm santrallerin toplam kurulu gücü 1.067.238 MW'a ulaşmıştır.

Pljevlja Termik Santrali'nin rekor üretime rağmen toplam üretime katılımı 2022'de %44,95'ten 2023'te %37,67'ye düşmüştür. Rüzgâr santrallerinin payı %2,3 azalırken, güneş enerjisi santrallerinin payı 2022'de % 0,12'den 2023'te %0,31'e çıkmıştır. Karadağ'ın 2023 yılındaki toplam brüt elektrik tüketimi 3,18 bin GWh olup, bu rakam 2022 planının %2'den bir miktar fazla üzerindedir.

Karadağ'da 2023 yılında birincil elektrik üretimi 2.550,4 GWh, dönüşümlerden elektrik üretimi ise 1.636,5 GWh olarak gerçekteşmiştir. Elektrik ithalatı 5.421,3 GWh, ihracatı ise 6.287,8 GWh olarak gerçekteşmiştir.

Enerji sektöründe tüketim 127,5 GWh, elektrik iletim ve dağıtımında ise kayıplar 474,0 GWh olarak gerçekteşmiş olup, 2023 yılında nihai tüketime sunulacak toplam elektrik miktarı 2.718,9 GWh olarak gerçekteşmiştir. En yüksek elektrik tüketimi %53,9 ile konut sektöründe, %38,9 ile ticaret sektörü ve kamu hizmetlerinde, %6,2 ile sanayi faaliyetlerinde ve %1,0 ile diğer alanlarda gerçekteşmiştir.

Karadağ elektrik iletim sistemi CGES, Karadağ'daki elektrik iletim sisteminin yönetiminden,

bakımından, planlanmasından ve geliştirilmesinden sorumlu enerji kuruluşu olup, Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı'na üyedir. Ara bağlantı söz konusu olduğunda Karadağ iletim sistemi, Arnavutluk, Bosna-Hersek, İtalya, Kosova ve Sırbistan'daki komşu sistemlerle kapsamlı bağlantısı nedeniyle önemli bir role sahiptir.

Karadağ'ın yenilenebilir enerji alanında (solar enerji, rüzgar enerjisi vb.) yeni projeler için önemli bir potansiyele sahip olması nedeniyle, enerji sektörü Karadağ'da en çok beklentiye sahip sektörlerden biridir. Balkanlar'ın enerji merkezi olma hedefinde olan ülkeden, Karadağ-İtalya denizaltı elektrik kablosunun yapımının 2019 yılı sonunda tamamlanması ve devreye alınması ile İtalya'ya hem kendi kaynaklarından hem de bölgenin diğer ülkelerinden elektrik ihraç etmesi sağlanmıştır. Karadağ'da hidroelektrik santralleri (özellikle Komarnica ve Moraca nehri üzerinde), güneş enerjisi santralleri, Rüzgar Santralleri, İyon-Adriyatik Boru Hattı (IAP), biyokütle enerjisi vb. alanlarda yatırım fırsatları bulunabilmektedir.

Enerji sektörü ile ilgili Karadağ Yatırım Ajansı tarafından hazırlanan rehbera aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür:

<https://mia.gov.me/wp-content/uploads/ICL-Pap-Energy-investments-2025-online.pdf>

İşleme Endüstrisi

Karadağ'ın sanayi üretimi iki kategoriye ayrılmıştır. Bu kapsamda ağır sanayi kısmında, enerji, madencilik, metal işleme endüstrisi ve kimya endüstrisi alanlarında; hafif sanayi kısmında ise, gıda işleme endüstrisi, tekstil endüstrisi, ağaç işleme endüstrisi, grafik endüstrisi ve inşaat malzemeleri endüstrisi alanlarında yatırım fırsatları bulunabilmektedir.

Madencilik

Karadağ'da hidroelektrik potansiyelinden sonra ikinci en önemli enerji kaynağı kömürdür. Pljevlja havzası, Ljuče-Šumanski havzası ve Maoče havzası olmak üzere Pljevlja bölgesi 3 havza içermektedir. Pljevlja bölgesindeki toplam bakiye rezerv miktarı 188,4 milyon ton civarındadır. Berane bölgesi (havzalar: Polica, Petnjik ve Zagorje) yeterince araştırılmamıştır. Linyit kömürünün (kahvereng kömür) jeolojik rezervleri yaklaşık 158 milyon ton civarındadır, ancak işletme rezervlerinin maksimum 17,8 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir. 2015-2023 döneminde Karadağ'da yıllık ortalama kömür üretimi yaklaşık 1,6 milyon ton olurken, bunun ortalama 1,48 milyon tonu Karadağ'da tüketim için üretilmiştir.

Kurşun ve çinko cevherleri Pljevlja ve Mojkovac bölgesinde Šuplja stijena ve Brskovo işletme sahalarında bulunmaktadır. Bunların her biri 34 milyon tonun üzerinde kanıtlanmış rezerve sahip dört yatağı içermektedir. Kırmızı ve beyaz boksit ise sırasıyla 152 ve 98 sahada bulunmaktadır. Kırmızı ve beyaz boksitin kanıtlanmış rezervleri 40 milyon tonun üzerinde olup, tahminlere göre toplam dünya rezervlerinin %1'i Karadağ'da bulunmaktadır. Kömür madenciliği sırasında yüzey tabakasında marn bulunurken, Pljevlja bölgesindeki rezerv 90 milyon tondur. Yakınlarında kireçtaşı yatakları ile termik santral işletmeciliğinin yan ürünü olan ve marnla birlikte çimento üretiminin temel hammaddesini oluşturan uçucu kül bulunmaktadır.

Turizm

Turizm; yüksek kaliteli otellerin, kongre merkezlerinin, tatil köylerinin, golf sahalarının, lüks alışveriş merkezlerinin inşası ve işletilmesine yönelik yatırım fırsatları ile Karadağ'ın en dinamik sektörüdür. Karadağ, dünyanın en hızlı büyüyen turizm destinasyonları arasında ve sürekli artan ciro trendine sahip

tek Akdeniz destinasyonudur. Kişi başına düşen yabancı yatırım miktarı açısından bölgede lider konumdadır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (WTTC) uzun vadeli tahminine göre, önümüzdeki 10 yıl içinde turizm gelirlerinde yıllık ortalama %6'lık bir büyüme beklenmektedir.

Konaklama tesisi türlerine göre Karadağ'da 2024 yılında turist girişleri ve gecekalmeleri

Tesis türü	Turistlerin gelişi			Turistlerin konaklaması		
	Yabancı	Yerel	Toplam	Yabancı	Yerel	Toplam
Toplam	2.446.563	160.291	2.606.854	14.987.478	606.821	15.594.299
Toplu konaklama tesisleri	1.297.931	152.064	1.449.995	4.634.197	566.697	5.200.894
Otel	923.484	106.556	1.030.040	3.444.288	313.838	3.758.126
Küçük otel (Oda ve kahvaltı)	60.830	3.322	64.152	154.080	5.894	159.974
Küçük otel	159.740	15.495	175.235	397.599	39.135	436.734
Butik otel	52.816	2.468	55.284	136.568	4.496	141.064
Apart otel	9.496	815	10.311	39.889	2.313	42.202
Turistik tesis	56.489	6.051	62.540	277.236	25.510	302.746
Motel	594	27	621	786	27	813
Han ve misafirhane	1.505	-	1.505	9.506	-	9.506
Kamp	10.455	355	10.810	44.223	1.277	45.500
Pansiyon	9.509	421	9.930	36.815	2.640	39.455
Etno köyü	1.353	21	1.374	2.393	64	2.457
Tatil köyü ve sağlık tesisi	11.660	16.533	28.193	90.814	171.503	262.317
Bireysel turist konaklaması	1.148.632	8.227	1.156.859	10.353.281	40.124	10.393.405

Kaynak: Karadağ İstatistik Kurumu MONSTAT

Turizm sektörü ile ilgili Karadağ Yatırım Ajansı tarafından hazırlanan rehber aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür:

<https://mia.gov.me/wp-content/uploads/Tourism-Sector.pdf>

Tarım

Karadağ'ın toplam yüzölçümü 13.812 kilometre kare olup, bu yüzölçümün yaklaşık %38'ini (515.798 hektar) tarım alanları kaplamaktadır. Tarım alanlarının %37'si ekilebilir tarım arazisi olup, %65'i özel mülkiyettedir. Toplam kullanılan tarım arazisinde % 87'lik pay ile çayır ve mera alanları geniş yer almaktadır.

Karadağ, bal üretimi, geleneksel şarap üretimi, zeytin ve zeytin yağ üretimi, meyve-sebze üretimi, organik üretim, doğal bitkiler, doğal kaynak suyu, balıkçılık, çiftlik hayvancılığı ve ağaç işleme endüstrisi gibi alanlarda optimal şartlara ve potansiyele sahip bir ülkedir. Flora ve fauna türlerinin zenginliğine ve ekosistem çeşitliliğine göre Karadağ, Avrupa'nın önde gelen ülkelerinden biridir. Küçük bir alanda hem Akdeniz hem de Alpler sayesinde Karadağ çok çeşitli ekosisteme sahiptir.

Ulusal Biyoçeşitlilik Stratejisine göre Karadağ küçük ülke olmasına rağmen farklı bitki türlerine sahip ülke konumundadır. Fakat bitki alanının yoğun olduğu bölgelerin çoğu koruma altında olan bölgelerdir. Koruma altında olan toprak tüm Karadağ topraklarının % 9,047'sini kaplamaktadır. 101.733 hektar alanı ile toplam %7,77 oranındaki kısım 5 Milli Parka aittir. (Durmitor Milli Parkı, Biogradska Gora Milli Parkı, İşkodra Gölü Milli Parkı, Lovçen Dağı Milli Parkı ve Prokletije Dağı Milli Parkı)

Ortalama işletme büyüklüğü 5 hektar olup, tarım arazilerinin sadece %12'si başta mısır, buğday ve patates olmak üzere tek yıllık bitkilerin üretimi ile meyve bahçeleri ve üzüm bağlarına ayrılmıştır. Meyve ağaçlarının önemli bir kısmını narenciye ve zeytin ağaçları oluşturmaktadır.

Karadağ'da yetişen sebze ve meyveler arasında domates, biber, salatalık, erik, elma, üzüm, narenciye, yaban mersini, orman ürünleri arasında, yenilebilir mantarlar, yabani tıbbi bitkiler sayılabilir. Öte yandan Karadağ'da et, süt, süt ürünleri, bal, balık, sebze, meyve, kaliteli şaraplar ve maden suları üretiminde büyüme kaydedilmektedir.

Karadağ Tarım, Orman ve Su Yönetimi Bakanlığı tarafından Haziran 2024 tarihinde yayımlanan dokümanda başta meyve ve sebze olmak üzere tarım ürünleri bağlamında Karadağ'ın net olarak ithalatçı bir ülke olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Tarım sektörü ile ilgili Karadağ Yatırım Ajansı tarafından hazırlanan rehber aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür:

<https://mia.gov.me/wp-content/uploads/Agriculture-2025-online.pdf>

Araştırma ve Geliştirme

İlk Bilim ve Teknoloji Parkı, Karadağ'daki yenilikçi, bilimsel, girişimci ve ekonomik kapasiteleri entegre etmek ve teşvik etmek amacıyla kurulmuştur. Podgorica'daki Bilim ve Teknoloji Parkı'nın (STP) inşaatı 2020'de başlamış, inşaatı 2022 yılının sonunda bitmiş ancak resmi açılışı Ekim 2024 yılında yapılmıştır. Söz konusu Park, bir yandan girişimciliği desteklemek ve yüksek değerli ürünler geliştirmek için gerekli koşulların yaratılmasını sağlayarak, diğer yandan akademik sektörden üretilen araştırma ve yenilikçi fikirlerle bu ürünleri markete daha da yakınlaştırmaktadır.

Bilişim-İletişim-Teknoloji Sektörü

Karadağ'daki BİT sektörü, Karadağ'ın gelecekteki ekonomik gelişimi için en önemli sektörlerden biri olarak kabul edilmiştir. Bu sektör, ekonominin diğer tüm sektörlerini desteklediğinden, ülke ekonomisi ve küresel rekabet gücü üzerinde geniş kapsamlı bir etkiye sahiptir. Karadağ, Dünya Ekonomik Forumu'nun son Küresel Rekabet Edebilirlik Raporunda BİT adaptasyonu bakımından 57. sırada yer almıştır.

Karadağ Hükümeti, Karadağ vatandaşlarının kalite ve yaşam standartlarının iyileştirilmesini etkili bir şekilde etkileyebilecek süreçlerle ilgili olarak dijitalleşmeyi Karadağ toplumunun gelişimindeki önceliklerden biri olarak kabul etmiştir. Bu kapsamda, Kamu Yönetimi, Dijital Toplum ve Medya Bakanlığı, Karadağ'ın 2022-2026 Dijital Dönüşüm Stratejisi taslağını hazırlama sürecine başlamıştır. 2022-2026 Dijital Dönüşüm Stratejisinin amacı, ekonominin daha hızlı ve verimli bir şekilde dönüştürülerek geleneksel ekonominin organizasyon ve tarzındaki değişiklikleri sağlamaktır. Ayrıca, sürekli ve hızla değişen bir ortamda kurumsal performansı iyileştirmek ve daha hızlı uyum sağlamak amacıyla dijital teknolojileri ve yeni iş modellerini kullanarak iş yapmaktır.

BİT sektörü ve önemi Karadağ'da giderek artmaktadır. Karadağ BİT sektörü, ekonomik çevre ve toplumun gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bilişim, teknoloji ve inovasyon için bilgiye erişim sağlayarak, bölgesel ve uluslararası iş birliğini ve bilgi alışverişini teşvik edip geliştirerek, giderek daha önemli bir kalkınma aracı haline gelmiştir. Karadağ'daki BİT sektörü, GSYİH'da %10'luk payla en hızlı büyüyen sektörlerden biriyken, tüm BİT endüstrisi ülkenin gelişimi için stratejik bir dal olma potansiyeline sahiptir. 2012'de sektörün toplam geliri GSYİH'nın yaklaşık %4'ünü oluştururken, 2022'de toplam GSYİH'nın %10'una ulaşmıştır.

Karadağ'da BİT sektörü ile ilgili Karadağ Yatırım Ajansı tarafından hazırlanan rehbera aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür:

<https://mia.gov.me/wp-content/uploads/ICT-online.pdf>

Film Sektörü

Film endüstrisi, öncelikle Karadağ'ın nispeten küçük bir alandaki inanılmaz manzara ve topografya çeşitliliği sayesinde önemli potansiyele sahip bir alandır. Film yapımları, Adriyatik kıyılarının, İşkodra Gölü'nün, dağların ve nehirlerin, kentsel ve kırsal ortamın muhteşem imkanından faydalanabilecektir. Karadağ'da yıllık ortalama güneşli gün sayısı 240 civarındadır.

2016 yılında kurulan Karadağ Film Merkezi, Karadağ sinemasının tanıtımında ve uluslararası yapımlara yönelik potansiyelinde kilit rol oynamaktadır. Karadağ, uzun metrajlı filmler, belgeseller ve TV dizileri için uygun maliyetlere (minum harcama 100.000 Avro olmak üzere) %25 nakit iadesi sistemi (cash rebate) getirmiştir.

Finans Sektörü

Karadağ'da bankacılık sektörü, koronavirüs pandemisinin bir sonucu olarak ekonomik aktivitedeki düşüşe rağmen istikrarını, yüksek likiditesini ve karlılığını korumuştur. Karadağ'da bankacılık sektörü tamamen özelleştirilmiş olup, ülkede faaliyet gösteren 11 banka bulunmaktadır ve bunların tamamı özel sektöre aittir. Ayrıca Karadağ Yatırım ve Kalkınma Fonu 01.01.2025 tarihinden itibaren Karadağ Kalkınma Bankası olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.

Karadağ'da faaliyet gösteren bankalara aşağıdaki linkten ulaşılabilir.

<https://www.cbcbg.me/en/public-relations/information/useful-links/banks-in-montenegro>

Müteahhitlik - Teknik Müşavirlik Sektörü

Karadağ'da müteahhitlik sektörü, yatırım yapılabilecek gelecek vadeden sektörlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla artan müteahhitlik projelerine bağlı olarak teknik müşavirlik hususunda da talebin arttığını söylemek mümkündür. Karadağ'ın AB'ye katılım kriterlerini karşılamada ilerleme kaydetmesi, altyapı için finansal kaynak sağlanmasının yolunu açmaktadır. Özellikle turizm sektöründe sürdürülebilir ve enerji tasarruflu inşaata giderek daha fazla önem verilmektedir. Yabancı yatırım büyümeye katkı sağlarken, aynı zamanda kalifiye işgücüne olan ihtiyacı da artırmaktadır. 2017 yılında ekonomi politikalarına yabancı yatırımların özendirilmesi yönünde yeni bir ivme kazandıran Karadağ'ın, önümüzdeki yıllarda AB üyesi olması beklentisi ve önemli bir turizm ülkesi olmasının da katkısıyla Karadağ'daki konut, yazlık ev ve otel talebi her geçen gün hızla artmaktadır.

Karadağ'da 2024 yılında toplam 317 adet inşaat ruhsatı düzenlenmiştir. 2024 yılında tamamlanan inşaat işlerinin değeri 654 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir.

Müteahhitlik sektöründe 2023 ve 2024 yılları, Kolaşin Belediyesi sınırları içerisinde planlanan kayak merkezleri alanındaki altyapıya ve aynı zamanda bu şehrin kendi bölgesindeki turistik tesislere güçlü bir yatırım döngüsü ile karakterize edilmektedir. Bu yoğunluk, kayak merkezlerinin geliştirilmesine yönelik net planların yanı sıra Bar-Boljare otoyolunun Smokovac-Mateševo kesiminin

tamamlanmasından kaynaklanmaktadır.

Öte yandan, artan talebe bağlı olarak altyapı iyileştirmesi gereksinimi de aynı oranda artış göstermektedir. Keza, Karadağ'da son yıllarda kamu hizmetleri bağlamında önemli yatırımlar içerisinde özellikle su temini, atık su temizlemesi, yol alt yapısının iyileştirilmesi ile demiryolu rehabilitasyon çalışmaları gibi yatırım alanları halen geliştirilmesi gereken alanlar olarak görünmektedir.

Diğer taraftan, Karadağ'ın bir turizm ülkesi olması sebebiyle Hükümet'in 4 ve 5 yıldızlı otel projelerine yönelik teşvik politikası hazırlaması müteahhitlik projelerine bağlı olarak teknik müşavirlik konusunda da her zaman Karadağ'da iş fırsatlarına işaret etmektedir.

Karadağ'da Teknik Müşavirlik hizmetleri ile ilgili meslek odası Karadağ Mühendislik Odasıdır. Teknik Müşavirlik-Mühendislik hizmetleri kapsamındaki tüm birlikler Karadağ Mühendislik Odası bünyesinde toplanmıştır. Bu kapsamda Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odası ve diğer mühendisliklere ilişkin meslek odası olmak üzere tamamı bu odanın bünyesinde yer almaktadır. Öte yandan, Karadağ Müşavir Mühendisler Birliği-Association of Consulting Engineers of Montenegro (ACEM) de yine Karadağ Mühendisler Odası kapsamında faaliyetini yürütmektedir. Bu birlik Uluslararası Müşavir Mühendisler Federasyonu'nun (FİDİC) Karadağ ulusal sekreterliği olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu bağlamda Karadağ Mühendislik Odası, WFEO (Dünya Mühendislik Kuruluşları Federasyonu), ECCE (Avrupa İnşaat Mühendisleri Konseyi), EFCA (Avrupa Müşavir Mühendislik Birlikleri Federasyonu) üyesidir.

Karadağ'da Teknik Müşavirlik sektöründe faaliyet gösteren yerel firma sayısı çok sınırlı olup, Teknik-Müşavirlik hizmetleri genel olarak ülke dışından sağlanmaktadır. Bu bağlamda Karadağ'da Şehircilik ve Tasarım Enstitüsü AD (RZUP) isimli, 1946 yılında kurulmuş olan ve bilahare özelleştirilmiş olan firma Karadağ'daki en önemli Müşavirlik firmasıdır.

Keza, son dönemde özellikle belediyelerce atıksu arıtma tesislerine ağırlık verilmekte olduğu da firmalarımız tarafından göz önüne alınmalıdır.

Kısaca Teknik Müşavirlik alanında Karadağ'da yerel firmaların çok sınırlı olmasının yanısıra, ülkenin gerek alt yapı projeleri gerekse enerji ve turizm projelerine yönelik yatırımlarındaki artışın teknik müşavirlik alanına da yansması kaçınılmaz görünmektedir.

B. YABANCI YATIRIM MEVZUATI VE YATIRIM TEŞVİKLERİ

1.Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı

a.Genel

Karadağ yabancı yatırımlar mevzuatına göre, yabancı yatırımcı gerçek veya tüzel kişi olabilmektedir. Her ikisi de aynı haklara sahiptir. Bir yıldan fazla yurtdışında yaşayan yerli vatandaşlar da yabancı yatırımcı statüsünde olabilmektedir. Yabancı yatırım para, menkul kıymetler, mülkler, hizmetler ve varlıkların hakları şeklinde olabilir. Yerli yatırımlar da aynı yatırım şekillerinde olabilmektedir.

Yabancı yatırım tutarı konusunda bir sınırlama yoktur. Yatırım tutarı, yatırım sözleşmesinde yahut bir kanunun öngördüğü şekilde belirtilmektedir.

Yabancı yatırımcı bir veya birden fazla yabancı yatırımcı, yerli yatırımcı veya yerli ve yabancı yatırımcılarla bir arada yatırım yapabilmektedir. Yabancı yatırımcılar gelir vergisi yükümlülüğü, sözleşmenin bitişi durumunda sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve kuruluş sermayesinin geri alınması gibi durumlarda gerekli diğer yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra para transferini serbestçe yapabilmektedir.

Para transferi ayrıca yabancı para biriminin kayıtlı bankaya satışında, mal ve hizmet satışlarında ve diğer yabancı kişinin hesap numarasına transfer söz konusu olduğunda da yapılabilmektedir.

Yabancı yatırımcılar, yerli yatırımcıdan farklı vergilendirmeye tabi tutulamaz. Yabancı yatırımcı sigorta yönetmeliklerine uygun olarak yatırım sigortasını sağlamak zorundadır. Karadağ'da yatırımlar savaş ve iç kargaşa, kamulaştırma, millileştirme, kâr ve kâr payının konvertibil olmaması, para biriminin çevrilememesi ve transfer kısıtlamalarına karşı risk sigortası sağlayan ikili ve çok taraflı kuruluşlar ile birlikte çeşitli yabancı şirketler kanalıyla sigorta edilebilmektedir.

Yabancı yatırımcı yaptığı yatırım ile yabancı yatırımcı şirketin işletmesinde ve / veya yönetiminde yer alma, tüm yatırımını ve sermayesini geri alma hakkına sahiptir. Yabancı yatırımcı, iç yasalar çerçevesinde güvenceye alınan tüm haklardan yararlanabilmektedir. Yasalar tarafından mülkiyetin alınması kamu yararına olacağı öngörülmediği takdirde bir yabancının mülkiyeti alınamamaktadır. Böyle durumlarda, yatırımcıya mülkiyeti için piyasa değerinden daha düşük olmayan bir ücret veya tazminat verilmektedir.

Yabancı yatırımcı, yasal olmayan nedenlerin sonucu olarak ya da devlet organlarında çalışan devlet temsilcilerinin işlerini yanlış yapmaları sonucu ortaya çıkan herhangi bir zarardan dolayı tazminat talep etme hakkına sahiptir.

Daha detaylı bilgiye ihtiyacı olması durumunda, aşağıda bulunan adrese başvurulabilir.

Karadağ Yatırım Ajansı MIA

Adres: Kralja Nikole 27, Podgoritsa

Tel: +38220220030

E-posta: mia@mia.gov.me

Web-adres: <https://mia.gov.me/>

b.Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar

Yabancı yatırımcıların Karadağ'da şirket tesisleri, iş yerleri, daire, yaşam ve inşaat alanları gibi gayrimenkul edinme hakları vardır. Ayrıca, yabancılar bir yerli vatandaşın da hakkı olduğu gibi miras yoluyla gayrimenkul üzerinde mülkiyet hakkı talep edebilmektedir.

Şirket kuruluşunda, vergi hukukunda ve serbest dolaşımda yabancı yatırımcı ile yerli yatırımcı arasında hiçbir fark bulunmamaktadır.

Genel olarak, yabancı yatırımcılara uygulanan *iki kısıtlama* bulunmaktadır.

-Ateşleyici Silah Üretimi:Yabancı yatırımcı, ateşli silah ticareti ve üretimi yapamamaktadır. Ancak belirli izinler çerçevesinde Karadağlı bir firma ile küçük bir hisse karşılığında ortak olup, bu kapsamda üretim yapabilmektedir.

-Mülkiyet Hakkı: Yabancı yatırımcı doğal kaynaklar, kamu yararına olan araziler ve Devlet sınırları içerisinde bulunan kültürel miras üzerinde mülkiyet hakkı elde edememektedir.

2. Yatırım Teşvik Mevzuatı

- Genel

Yabancı yatırımları düzenleyen Yabancı Yatırımlar Kanunu'nda bir yabancı yatırım, kanuna uygun olarak parasal bir yatırım, mal, hizmet, mülkiyet hakları ve menkul kıymetlere yapılan yatırım şeklinde belirtilmiştir. Aynı Kanuna göre, aşağıda belirtilen gerçek ve tüzel kişiler yabancı yatırımcı olarak değerlendirilmektedir.

- Yabancı tüzel kişi veya şahıs,
- İşletmenin toplam sermayesinde en az %10 yabancı sermaye payına sahip tüzel kişi,
- Karadağ'da yabancı bir kişi tarafından kurulan tüzel kişilik,
- Yurt dışında ikamet yeri olan Karadağ vatandaşı.

Yapılan yatırımlara istinaden bu kanuna göre Karadağ vatandaşlığına kabul edilen yabancı yatırımcı da bu Kanunda ayrıca dikkate alınmaktadır. Yabancı yatırım, imtiyaz sözleşmesi, franchising sözleşmesi, finansal kiralama sözleşmesi, gayrimenkul alım satım sözleşmesi ve kanunun öngördüğü diğer sözleşmeler yoluyla gerçekleştirilebilmektedir.

Yabancı yatırımcı kanunda aksi öngörülmedikçe, vatandaşlara sağlanan aynı şartlar ve koşullar altında, teşebbüs kurabilmekte ve bu teşebbüse yatırım yapabilmektedir.

Karadağ'da yatırımcılara sağlanan teşvikler merkezi Hükümet ve Belediyeler tarafından sağlanan teşvikler şeklinde iki eksenle yürütülmektedir. Genel olarak bakıldığında sağlanan teşvikler ve ilgili mevzuat aşağıda sıralanmıştır:

- Kişisel Gelir Vergisinden Kısmi Muafiyet – Kişisel Gelir Vergisi Kanunu,
- Emeklilik ve Maluliyet Sigortası Primlerinden Kısmi Muafiyet – Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkısı Kanunu,
- Ekonomik olarak az gelişmiş belediyelerde faaliyet gösteren yeni kurulan üretim tesisleri, ilk sekiz yıl için vergi muafiyeti – Kurumlar Vergisi Kanunu,
- Ekonomik olarak az gelişmiş belediyelerde faaliyet gösteren ve bir kişiyi belirsiz bir süre veya en az beş yıl süreyle istihdam eden yeni kurulan üretim şirketleri, o işçi için hesaplanan ve kesilen gelir vergisinden 4 yıl süreyle vergi muafiyeti – Kişisel Gelir Vergisi,
- Gelir Vergisinde indirim hakkı – Kişisel Gelir Vergisi,
- KDV muafiyeti - beş veya daha fazla yıldız derecesine sahip yemek tesisleri için sıfır vergi oranı – Katma Değer Vergisi Kanunu,
- Enerji tesisleri için KDV muafiyeti- Katma Değer Vergisi Kanunu,
- Gıda üretim tesisleri için KDV muafiyeti - Katma Değer Vergisi Kanunu,

- KDV İadesi - Katma Değer Vergisi Kanunu,
- Serbest bölgelerde KDV muafiyeti - Katma Değer Vergisi Kanunu,
- Uluslararası standartların tanıtılması – Bölgesel Kalkınma Kanunu vb.,
- Üretim süreçlerinin modernizasyonu - Bölgesel Kalkınma Kanunu vb.,
- Girişimcilik geliştirme programı - Bölgesel Kalkınma Kanunu vb.,
- Devlet ve yerel düzeyde iş bölgelerine ilişkin kararname – Kararnameye göre kişisel gelir vergisi için indirim, maaşlar ve yerel vergiler ve harçlar üzerindeki zorunlu sosyal sigorta katkıları için destek (yerel ücretler ve emlak vergisi) - Bölgesel Kalkınma Kanunu vb.,
- Dijitalleşme desteği - Bölgesel Kalkınma Kanunu vb.,
- Döngüsel ekonomiyi canlandırma desteği - Bölgesel Kalkınma Kanunu vb.,
- Kadın, genç ve zanaatkarlar gibi küçük girişimcilere destek - Bölgesel Kalkınma Kanunu vb.,
- Mentorluk hizmetleri sağlama desteği - Bölgesel Kalkınma Kanunu vb.,
- Serbest bölgelerde KDV indirimi – Serbest Bölgeler Kanunu ve Katma Değer Vergisi Kanunu,
- Yemek tesisleri için emlak vergisi indirimi – Emlak Vergisi Kanunu,
- Tarım üreticileri için emlak vergisi indirimi - Emlak Vergisi Kanunu,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve kojenerasyon uygulaması desteği – Enerji Kanunu,
- Tarım politikası önlemleri – Tarım ve Kırsal Kalkınma Kanunu,
- Tarım ve kırsal alanların kalkınmasına yönelik sübvansiyonlar - Tarım Politikası, Tedbirlerinin Uygulanma Şartları, Şekli ve Dinamiği Yönetmeliği - Tarım Bütçesi,
- Gümrük ve KDV indirimi - Bilimsel Araştırma Faaliyetleri Kanunu,
- Araştırma ve inovasyon faaliyetleri için vergi teşvikleri: (kişisel gelir vergisi ve vergi ek vergisi, zorunlu sosyal sigorta primleri, kurumlar vergisi, inşaat arazisinin ortak ekipmanı için ücretler, Devlete ait gayrimenkul ve/veya arazi kullanımı ve emlak vergisi indirim ve muafiyetleri.) - Araştırma ve İnovasyonun Geliştirilmesi İçin Teşvik Tedbirleri Kanunu,
- Bilimsel araştırma ve yenilik faaliyetlerinin ortak finansmanı - İnovasyon Faaliyetleri Kanunu,
- Zorunlu sosyal sigorta primlerinden muafiyet - Araştırma ve İnovasyonun Geliştirilmesi İçin Teşvik Tedbirleri Kanunu,
- Kurumlar Vergisi Muafiyeti - Araştırma ve İnovasyonun Geliştirilmesi İçin Teşvik Tedbirleri Kanunu,
- İnşaat arazisinin ortak kullanım ekipmanı için ücretin düşürülmesi - Araştırma ve İnovasyonun Geliştirilmesi İçin Teşvik Tedbirleri Kanunu,
- Devlete ait gayrimenkul ve/veya arazi kullanım hakkı - Araştırma ve İnovasyonun Geliştirilmesi İçin Teşvik Tedbirleri Kanunu,
- Emlak vergisi indirimi - Araştırma ve İnovasyonun Geliştirilmesi İçin Teşvik Tedbirleri Kanunu,
- Gümrük vergilerinin ödenmesinden muafiyet – Gümrük Kanunu,
- Malların serbest dolaşıma girişinde gümrük vergisi muafiyeti - Gümrük Ödeme Muafiyet Hakkı Kullanılmasına İlişkin Şartlar ve Usul Yönetmeliği,
- Turizm ve Otelcilik Kanunu uyarınca finansman desteği – Turizm ve Otelcilik Kanunu,
- Turizm ve Otelcilik Kanunu uyarınca turist geliştirme bölgeleri ve devlet teşvikleri - Turizm Ve Otelcilik Sanayi Kanunu,
- Mekânsal Planlama ve Yapı İnşaatı Kanunu uyarınca ekonomik kalkınma çerçevesinde sağlanan destekler - Mekansal Planlama Ve Yapı İnşaatı Kanunu,
- Bölgesel Su Temini Kanunu uyarınca Karadağ sahilinde bir otel inşaatı veya yeniden inşası için sağlanan destek - Bölgesel Su Temini Kanunu,

- AB fonlarından desteklenen sivil toplum kuruluşlarının proje ve programlarının ortak finansmanı - Sivil Toplum Kuruluşları Kanunu, Avrupa Birliği Fonlarından Desteklenen Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortak Finansman Proje ve Programlarının Usul ve Esasları Hakkında Kararname.

Karadağ Yatırım Ajansı tarafından hazırlanan yatırım teşviklerine ilişkin listeye aşağıda yer alan linkten ulaşılabilir:

<https://mia.gov.me/en/invest-in-mne/register-of-incentive-measures-for-investments/>

- Ekonomik Olarak Gelişmemiş Belediyelerde Yeni Kurulan İşletmeler ve Faaliyete Başlayan Mükellefler İçin Vergi Teşvikleri

Kurumlar Vergisi Kanununa göre, gelişmemiş belediyelerde üretim amaçlı kurulan yeni üretim tesisleri ve firmaları, ilk 8 yıl vergi muafiyeti hakkına sahiptir. Vergi muafiyeti, birimin kuruluş tarihinden itibaren 8 yıl süreyle birim tarafından elde edinilen toplam kâr ile doğru orantılıdır. Sekiz yıllık dönem için maksimum vergi muafiyeti tutarı 200.000 Avro ile sınırlıdır. Bu vergi muafiyeti, mükellefin az gelişmiş bir belediyede faaliyet gösteren yeni kurulan iş biriminde elde ettiği kazanç için de uygulanır. Bu muafiyet yeni kurulan iş biriminde mükellefin elde ettiği kazanç için, o işte elde edilen kazanç payı oranında uygulanır. Ayrıca bu muafiyet, mükellefin gelişmemiş bir belediyede iş biriminin faaliyetlerine ilişkin özel kayıt tutması şartıyla gerçekleştirilir. Kanunun bu maddesine göre faaliyete başlayan ve süresiz veya en az beş yıl süreyle işçi çalıştıran mükellefler, dört yıl süreyle o işçi için hesaplanan ve ertelenen gelir vergisini ödeme yükümlülüğünden kurtulmaktadır.

Ayrıca, Kişisel Gelir Vergisi Kanununa göre, süresiz veya en az beş yıl süreyle işçi çalıştıran mükellefler, dört yıl süreyle o işçi için hesaplanan ve ertelenen gelir vergisini ödeme yükümlülüğünden muaftır.

- Gümrük teşvikleri

Hammadde ithalatı – Bir şirket ithal ettiği hammaddelerden üretmiş olduğu nihai ürünlerinin ihracatını yapacaksa, hammaddeler konusunda bu teşvikten faydalanmak için yetkili gümrük organları tarafından verilen onaya sahip olmalıdır.

Yabancı yatırımcının sermayesi olarak ekipmanların ithalatı – Yatırımcı KDV ödemek zorundadır. Ancak ithal ettiği ekipmanların gümrük vergisini ödemek zorunda değildir. Söz konusu teşvikten yararlanabilmek için, gümrük vergileri muafiyeti isimli yetkili gümrük organları tarafından verilen sertifikaya sahip olunmalıdır.

İhraç edilen ürünlerden herhangi bir gümrük vergisi alınmamakla birlikte, KDV Kanununa göre KDV oranı %0'dır. Bu, hammaddeler için KDV ödenmesi ve son ürün ihraç edilirken KDV ödenmemesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, ihraç edilen ürünün hammaddesi için ödenen KDV geri alınabilmektedir.

- Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkısı

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkıları Kanununda yapılan değişiklikle işçi ve işverene ait sağlık fonu kesintisi (çalışan için %8,5, işveren için %2,3 oranında) kaldırılmıştır.

Emeklilik ve sakatlık sigorta primi: 30.09.2024 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Zorunlu

Sosyal Güvenlik Katkıları Kanununda yapılan değişiklikle işveren tarafından ödenen %5,5 oranındaki emeklilik ve sakatlık sigorta primi kaldırılmış, işçi tarafından %15 oranında ödenen emeklilik ve sakatlık sigorta primi ise %10 oranına indirilmiştir.

- Ekonomik Vatandaşlık Programı

Ekonomik Vatandaşlık Programı, Karadağ'a doğrudan yabancı yatırım çekmeyi amaçlayan bir kalkınma programıdır. 03 Ocak 2019 tarihinde başlatılan programın temel hedefi Karadağ'da turizm, tarım ve işleme endüstrisi alanında yeni işler yaratarak Karadağ'ın ekonomik kalkınmasına katkı sağlamak ve hızlandırmak olarak belirlenmiştir. Süresi 2019-2021 yılları arası üç yıl ve maksimum 2000 başvuru ile sınırlandırılmıştır.

Ancak Karadağ Hükümetince, 30 Aralık 2021 tarihinde kabul edilip 31 Aralık 2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren Karadağ'ın Ekonomisi ve Ekonomik Çıkarları İçin Özel Öneme Sahip Özel Bir Yatırım Programı Kapsamında Gerçekleştirilerek Karadağ Vatandaşlığı Elde Edebilecek Kişilerin Seçme Kriterleri, Yöntemi ve Prosedürü Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karara göre, bu Kararın 18. maddesinin 1. paragrafında belirtilen ve Ekonomik Vatandaşlık Programı olarak bilinen bu program için daha önce 31.12.2021 olarak belirlenen süre 31 Aralık 2022 tarihine kadar uzatılmıştır. Söz konusu Ekonomik Vatandaşlık Programı ile ilgili herhangi bir uzatma kararı yayımlanmamıştır.

Programın gerekliliği hibe + yatırım esasına dayanmaktadır. Hibe, az gelişmiş yerel özyönetim birimlerinin geliştirilmesine yönelik bir başvuru sahibinin başvurusu başına 100.000 € + 100.000 € (Bölgesel Kalkınma ve İnovasyon Fonu) miktarındadır. Yatırım, hükümet tarafından tanımlanan Kalkınma Projeleri Listesindeki kalkınma projelerinden birine belirlenen tutarda yatırım yapılmasını ifade etmektedir.

Ödemekle yükümlü olunan tutarlar ise; Başkent Podgorica'daki veya Karadağ'ın kıyı bölgesindeki geliştirme projelerinden birine yatırım yapmak amacıyla en az 450.000 €; veya - Başkent Podgorica hariç, Karadağ'ın kuzey veya orta bölgesindeki kalkınma projelerinden birine yatırım yapmak amacıyla en az 250.000 € olarak belirlenmiştir.

- İş Bölgeleri Düzeyinde Sağlanan Teşvikler

Karadağ'da İş Bölgeleri Kararnamesine göre bazı belediyelerde iş bölgesi (Business Zone) olarak tanımlanan belirli alanlar, ekonomik faaliyetler için ayrılmış ve belediyelerce buralarda yapılacak faaliyetlere belirli bazı kolaylıklar sağlanmıştır. Karadağ'da iş bölgesi mevcut olan belediyeler Podgoritsa, Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Cetinje, Nikšić, Ulcinj ve Mojkovac Belediyesidir. Bir iş bölgesi, içinde belirli bir ekonomik faaliyetin gerçekleştiği sınırlı bir alandır.

İş bölgeleri, inşaat ve ortak donanımlı alanı (ortak alan, ortak idari, finansal, teknik kullanıma izin veren) temsil eden ve bir dizi şirket ve girişimci tarafından uyumlu ve planlı kullanıma yönelik bir girişimci altyapı biçimi olup, böylece daha düşük işletme maliyetleri elde edilir. Bu, öncelikle çok sayıda tesisin inşa edildiği endüstriyel üretime yönelik şehir alanının bir parçasıdır. Endüstriyel tesisler genellikle ortak altyapıya (demiryolları, yollar, gaz boru hatları, elektrik hatları, su temini, kanalizasyon, telekomünikasyon vb.) sahiptir.

İş bölgesinde potansiyel kullanıcılar öncelikle altyapı sorunlarının çözülmesi (trafik, kamu hizmetleri, enerji ve iletişim altyapısı), işyeri kiralama maliyetine bağlı olarak azalan maliyetler ve daha düşük

yönetim maliyetleri (ortak hizmetler) nedeniyle daha uygun çalışma koşullarına sahip olurlar.

İş bölgelerinde genel olarak hizmet veya diğer ücretlerin azaltılması; düşük kiralama ücretleri ve belirli şartlarda iş bölgelerinde arazi satın alınması, kişisel gelir vergisi ve ek vergilerde indirim, emlak vergisinden indirim, kamu-özel işbirliği faaliyetlerinde lehe düzenlemeler ve bölgede yer almayan altyapı faaliyetlerinde destek sunulması gibi özendirici tedbirler bulunmaktadır.

Örneğin, Başkent Podgoritsa'da İş Bölgelerinin Kurulmasına İlişkin Karar ile kabul edilen teşviklerden bazıları;

İş bölgesini yöneten yönetici tarafından yıllık 0,01 €/m² kira bedeli ile otuz yıla kadar arazi kiralama imkanı Karadağ Hükümeti'nin önceden onayı ile 60 aylık taksitler halinde geri ödeme imkanı ile kullanıcılar tarafından tahmini değerinde arazi satın alma imkanı 10 yıllık bir süre için belediye yollarının kullanım ücretinden muafiyet gibi teşviklerdir. Detayları aşağıda belirtilen linkten görülebilecektir.

İş bölgesi yerel yönetim alanında kısmen veya tamamen altyapı ile donatılmış, ortak alan ve altyapıya ek olarak potansiyel yatırımcılara bölge ve yerel düzeyde ek vergisel ve idari avantajlar sağlayan benzersiz bir varlığı temsil etmektedir. Altyapısı olan arazilerde imalat sanayi şirketlerinin yatırım yapmasının teşvik edilmesi, az gelişmiş yerel yönetimlerde istihdamın artırılması, yerli ve yabancı yatırımcıların sermayesinin harekete geçirilmesi iş bölgelerinin kurulmasının temel amaçları arasındadır.

İş Bölgeleri Yönetmeliği, bunları Hükümet tarafından kurulan ve yönetilen stratejik öneme sahip iş bölgeleri ve yerel yönetim birimleri tarafından kurulan ve yönetilen yerel öneme sahip iş bölgeleri olarak sınıflandırmaktadır.

Yerel yönetim düzeyindeki teşvikler şunlardır:

- İş alanları için alan kiralama/satın almada uygun fiyat,
- Hizmet veya diğer ücretlerin ödenmesinde kolaylık sağlanması,
- Bulunmadığı alanlarda altyapı donanımının yapılması,
- Kişisel gelir vergisi üzerindeki ek verginin ödenmesinden muafiyet veya indirim,
- Emlak vergisi oranının düşürülmesi,
- Özel-kamu ortaklığının uygun bir modelinin tanımlanabilme imkânı.

İş bölgesinde çalışan kişiler için, iş bölgesini kullanan kişi aşağıdaki ödemelerden muafır:

- Ücret üzerinden zorunlu sosyal sigorta primleri (emeklilik ve maluliyet sigortası primleri, sağlık sigortası primleri, işsizlik sigortası primleri) ve çalışma fonu primleri,
- Kişisel gelir vergisi.

İşbu yardımların miktarı, devlet yardımlarına ilişkin mevzuata göre küçük işletmelerde %70, orta ölçekli işletmelerde %60, büyük işletmelerde %50 oranında izin verilen azami yardım yoğunluğunu geçememekte ve kişinin iş bölgesinde çalışmaya başladığı tarihten itibaren en fazla beş yıl süreyle kullanılabilir.

Kullanıcı, İş Bölgeleri Yönetmeliğinde öngörülen faydaların yanı sıra, aynı haklı maliyetler için altyapı ekipmanı da dahil olmak üzere devlet yardımının toplam tutarının izin verilen azami teşvik tutarını aşmaması kaydıyla, devlet yardımlarını düzenleyen Kanun ve özel düzenlemeler uyarınca diğer faydalardan da yararlanma hakkına sahiptir. Başkent Podgoritsa'nın yanı sıra bugüne kadar dokuz belediye daha iş bölgesi kurulmasına yönelik yerler ilan etmiştir.

Başkent Podgorica, toplam alanı 257 hektar olan 10 adet iş bölgesi kurulmasına karar vermiştir:

- DUP “Sanayi Bölgesi A” kapsamında Podgorica 1-5 iş bölgeleri,
- DUP “KAP Sanayi Bölgesi” Podgorica 6 iş bölgesi,
- DUP "Manevra istasyonu ile servis depolama bölgesi" ve DUP "Servis depolama bölgesi" Podgorica 7 iş bölgesi olarak ilan edilmiştir.

İş Bölgeleri ile güncel bilgilere ulaşabilmek açısından Karadağ’da mevcut tüm belediyelerin iletişim bilgilerine aşağıda yer alan linkten ulaşmak da mümkündür.

<http://uom.me/clanovi/>

Ayrıca, konu ile ilgili detaylı bilgilere Karadağ Ticaret Odası ile Karadağ Yatırım Ajansı’nın web-sayfalarından ulaşılması mümkündür.

- Bar Serbest Bölgesi (Port of Bar Free Zone)

Serbest Bölgeler Kanunu serbest bölge ve serbest depoların kurulması, buralarda ekonomik faaliyette bulunma koşulları ve yönetimi ile bölge ve serbest depoların faaliyetinin sona erme koşullarını düzenlemektedir. Bu bölgelerdeki eşyanın işlenmesi, muamelesi ve dâhilde işlenmesi için gümrük vergisi, gümrük resmi ve katma değer vergisi ödenmemekte ve eşya bölgede süresiz kalabilmektedir.

Serbest Bölgeler Kanunu hükümlerine göre kullanıcılara sağlanan başlıca avantajlar şunlardır:

1. Serbest Bölgede; çevreyi, insan sağlığını, maddi malları ve ülke güvenliğini tehlikeye düşürecek olanlar dışında her türlü ekonomik faaliyette bulunulabilmektedir.
2. Yabancı yatırımcıların yatırım yapma, inşa edilmiş tesislerin mülkiyetini edinme ve bunlarda faaliyet gösterme hakları konusunda tam eşitlik sağlanmaktadır.
3. Bölgedeki arazi ve tesislerin kullanımı, belirli koşullar altında uzun vadeli kiralama yoluyla sağlanır.
4. Yurt dışından Bölgeye mal ithali ve yurt dışına ihracı konusunda hiçbir izin veya dış ticaret kısıtlaması uygulanmamaktadır.
5. Bölgeye getirilen mallar bölgede süresiz kalabilir ve sahipleri bu malları üçüncü kişilere satabilir.
6. Mallar iyileştirilme, kurulum, belgelendirme, incelenme, onarım, pazarlama sunumu vb. amacıyla geçici olarak Bölgeden Karadağ topraklarının geri kalanına götürülebilir veya Karadağ topraklarının geri kalanından Bölgeye getirilebilir.
7. Bölgeden Karadağ topraklarının geri kalanına piyasaya sürülmek amacıyla gönderilen mallar, Bölgeden ayrılırken gümrük, gümrük vergileri ve katma değer vergisine tabidir, ancak gümrük ve gümrük vergileri sadece malların içindeki yabancı bileşen için ödenmektedir.
8. Bölgenin yabancı kullanıcısı, karşılıklılık ilkesine bakılmaksızın Bölgedeki bir tesis üzerinde mülkiyet hakkı edinebilmektedir.
9. Bölge alanına sermaye yatırımı, kâr transferi ve depozito serbesttir.
10. Bölge kullanıcılarının malları kamulaştırmaya tabi tutulmamaktadır, vb.

Serbest Bölgeler Kanunu’na göre Bar şehri limanında Karadağ’da bir adet serbest bölge bulunmaktadır (Port of Bar Free Zone). Kanuna göre serbest bölge içerisindeki ekonomik faaliyetler özel bir düzenlemeye ve prosedüre tabi tutulmuştur.

Serbest Bölge içerisinde her türlü ekonomik faaliyet yürütülebilmektedir. Yatırım hakları açısından yurt dışından gelen yatırımcıların tam eşitliği ve inşa edilen tesislere sahiplik hakkı sağlanmaktadır. Bölge içerisindeki alanın uzun dönemli ve sabit şartlarda kullanım hakkı tesis edilebilmektedir. Ayrıca, bölge içerisine ithal edilen mallar gümrük ve diğer vergilerden muaf olarak ithal edilmektedir.

Bar Serbest Bölgesinin web sayfasına aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür.

<https://lukabar.me/me/slobodna-zona/>

- 2024 yılı için Onaylanan Özelleştirme Plan ve Projeleri

Menkul Kıymetler Borsasında Hisse Senedi Satışı ile Özelleştirilecek Şirketler					
No	Firma Adı	Özelleştirilecek Kısım %	Emeklilik Fonu	İstihdam Kurumu	Yatırım-Kalkınma Fonu
1	"Agrotransport" (Karayolu yük taşımacılığı) A.Ş. - Podgorica Belediyesi	7,49%		7,49%	
2	"Metalprodukt" (Ev ve bahçe aletleri onarımı) A.Ş., Podgorica Belediyesi	8,37%	2,20%	6,17%	
3	"Montenegroturist" A.Ş. (Oteller) - Budva Belediyesi	29,67%	22,25%	7,42%	
4	"Crnogoracoop" A.Ş. (Kahve Üretim Fabrikası) - Danilovgrad Belediyesi	2,38%	2,38%		

C.KARADAĞ'DAKİ TÜRK YATIRIMLARI

2016 yılı ilk yarısında toplam 30 olduğu tahmin edilen Türk firma sayısının, yıllar itibarıyla çok hızlı bir ivmeyle artması neticesinde, 2025 yılı Nisan ayı verilerine göre 11.683'e ulaştığı yönündeki bilgi Karadağ ilgili makamlarından temin edilmiştir. Bahse konu firmaların faaliyeti sezona bağlı olarak değişmekle birlikte, Karadağ İstatistik Kurumu (Monstat) tarafından yayınlanan verilerde, 2023 yılında Karadağ'da yabancı sermayeli aktif ticari kuruluşların (gözlemlenen yılda belirli bir ekonomik faaliyet gerçekleştiren, işçi çalıştıran ve belirli bir ciro elde eden) sayısının 24 bin 278 olduğu, bunların çoğunluğunun 7.792 (yüzde 32,1) ile Rusya Federasyonu'ndan, 6.866 (yüzde 28,3) ile Türkiye'den ve 2.470 (% 10,2) ile Sırbistan'dan gelen iş insanlarına ait olduğu belirtilmiştir.

Diğer yandan Türkiye ile Karadağ arasındaki dış ticaret ve yatırım alanındaki ilişkiler son birkaç yılda kadar potansiyelinin altında bir seyir izlerken son yıllarda özellikle doğrudan yabancı yatırım anlamında ülkemiz açısından oldukça önemli düzeyde ilerleme kaydedildiği Karadağ Merkez Bankası (CBCG) tarafından açıklanan verilerden anlaşılmaktadır.

Karadağ'a gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) kapsamında ülkemiz 2020 yılında 10., 2021 ve 2022 yıllarında 6., 2023 ve 2024 yıllarında 3. sırada yer almaktayken 2025 yılı Ocak-Şubat ayı verilerine göre Türkiye'den Karadağ'a 24.320,44 milyon Avro tutarında yatırım gerçekleşmiş olup ülkemiz Karadağ'a yapılan doğrudan yabancı yatırımlarda 1. sıraya yükselmiştir.

Karadağ'da aktif olarak faaliyet gösteren firmalarımızın yoğun olarak tek sektörde faaliyet gösterdiğini söylemek zordur, zira firmalarımızın faaliyetleri sektörel bazda bankacılık ve finanstan lojistiğe, inşaat ve gayrimenkulden müteahhitlik ve teknik müşavirliğe, tekstil-hazır giyimden turizme, yenilenebilir enerjiden madene, sağlık hizmetlerinden otomotiv ve akaryakıt tedarikine, mobilya ve beyaz eşyadan gastronomiye kadar çok geniş bir yelpazede kendini göstermektedir.

Türk Yatırımcıların Karşılaştıkları Sorunlar

1. İstihdam piyasası (yetersiz nüfus/kalifiye eleman, beyin göçü, düşük ücretler/alım gücü)
2. Yüksek maliyetler (enerji ve ulaşım)

3. Özelleştirme (ihale süreçleri, haksız rekabet, sendika ve işçi hakları)
4. Bürokratik güçlükler (turizm ve inşaat alanında faaliyet gösteren firmaların izin almasında yaşanan gecikme ve aksaklıklar, yerel belediyelerdeki siyasi çekişmeler, yatırımların siyasi tartışma konusu ve basın malzemesi yapılması)
5. Teşvik uygulamaları (teşviklerin genelde kağıt üzerinde kalması, prosedürün anlaşılır olmaması)
6. Karadağ pazarında yatırım konusunda çok sayıda firmamız faaliyet göstermek istemekte ancak yeterli fizibilite çalışması yapılmamaktadır. Ürün özelinde gerçekleştirilecek pazar araştırması ve pazara giriş çalışmaları esnasında SWOT analizi yapılarak güçlü-zayıf yanlar ve fırsat ve tehditlerin net olarak ortaya konulmasında fayda bulunmaktadır.
7. 623 bin nüfuslu Karadağ'da az nüfus ve düşük ücretler, dolayısıyla düşük gelir seviyesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sürdürülebilirliği açısından bir tehdit oluşturmaktadır.
8. Karadağ pazarında dikkat edilmesi gereken hususların başında “tüketim alışkanlıkları” ve “ürün tutundurma/sürdürülebilirlik” kavramları öne çıkmaktadır. Pazara tutunamayan, az ilgi gören bir ürünün gerekli tanıtım faaliyetleri ile desteklenmesi elzemdir. Yazılı ve görsel medya, sosyal medya kanalları pazarda çok etkilidir. Toplumun tüm kesimlerine ulaşılması hedeflenmeli, söz konusu dar pazarda müşteri portföyü bu sayede genişletilmelidir. Düşük gelirli halkın harcama alışkanlıkları iyi izlenmeli, yönelimlerine uygun doğru pazarlama hedefleri belirlenmelidir.
9. Karadağ tüketicisinin alışkanlıklarını bilmeden, bu pazarda gerçekleştirilecek faaliyetlerde etkin rol almak mümkün değildir. Bu sebeple, daha çok muhafazakâr olduğu gözlemlenen tüketim alışkanlıklarının dikkate alınması ve söz konusu alışkanlıklar çerçevesindeki ürünler ile pazara girmek hedeflenmelidir. Karadağ halkının yeni, modern ve estetik açıdan iyi olan ürünlere ilgisi büyüktür. Bu bilgi hemen hemen her sektör için geçerlidir.
10. Karadağlılar rahatına düşkün bir halk olarak bilinmekte, ülke bu konuyu kendi turistik ürünlerinde dahi espri unsuru olarak kullanabilmektedir. Bu durum, ticarete ve ülkede yapılacak yatırımlarda da önemli bir etken olarak belirmektedir. Ticarete risk almak istemeyen Karadağlı şirketlerin birçoğu kendi dillerinde iletişim kurarak ticari bağlantı yapmayı tercih etmektedir. Bu durum, ülkenin genellikle eski Yugoslavya coğrafyasında yer alan ve aynı dili konuşan ülkeler ile ticaret yapmasına sebep olmaktadır. Bu konu, ülkemiz firmaları açısından bir dezavantaj olmakla birlikte, Karadağca (Sırpça/Boşnakça) yapılacak ticari teklifler ülkemiz firmalarının 3. Ülke firmaları önünde daha avantajlı olmalarını sağlayacaktır.
11. Turizm ülkesi olan Karadağ'ın turizm sektörünü ön planda tutarak yaz aylarında inşaat çalışmalarına yasak getirmesi, son yıllarda Türk yatırımcılarımızın en aktif olduğu sektör olan inşaat sektörü yatırımlarımız açısından bir dezavantajdır. Etrafı kapalı olan şantiyelerde çalışma (caddelerde ve sokaklarda çalışılmaması durumunda) yaz aylarında yasak olmamalı veya kolay izin sağlanmalıdır.
12. Türkiye'den özel projeler için getirilecek işçi ve personel için çalışma ve oturma izinlerine ilişkin süreçlerde zaman zaman aksamalar yaşanmakta ve süreç uzayabilmektedir.

13. Karadağ enerji sektöründe çok önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen, enerji sektöründe alım garantisi konusunun belirsiz olması yatırımcının bu konuda faaliyete geçmesini engellemektedir.
14. Karadağ'da özellikle turistik bölgelerde faaliyet gösteren Türk esnafı Karadağ yetkili makamlarınca sıkça yapılan denetimlerden ve zaman zaman keyfi uygulamalardan şikayetçi olabilmektedir.
15. Karadağ'da halihazırda Türk müteahhitleri tarafından birçok proje üstlenilmektedir. Anılan projelere yönelik prosedürlerin daha anlaşılır kılınması ve kolaylaştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.
16. Proje yapımının da sözleşme kapsamında olduğu işlerde Karadağ kanunlarına göre ruhsat alınması çok karmaşık ve zor olabilmektedir. Yerel yönetimlerin bağımsız idari yapısı, kendi içlerinde Belediye meclisleri ile olan siyasi uyumsuzluklar gibi sebeplerle, yatırımcılarımızın üstlendikleri işlerde karar alma mekanizmalarında tıkanıklıklar yaşanabilmektedir.
17. Türkiye'den getirilen mühendislerin diploma denklik ve onaylanma işlemleri oldukça uzun sürmektedir. Bu da özellikle teknik müşavirlik firmalarımız açısından dezavantaj olarak görünmektedir.
18. Karadağ'ın genç bir ülke olmasının beraberinde getirdiği sorunlar; gri ekonomi, bilgi birikimi (know how) eksikliği, hükümet ile yerel yönetimler arasındaki fikir uyumsuzluklarının yatırımcılarımıza zorluk çıkarması, bazı rutin bürokratik işlemlerin ağır işlemesi, ticari konularda hukuk sisteminin yavaş işlemesi, yatırımcılara yönelik teşviklerin uygulama aşamasında yaşanan sorunlar, özelleştirme süreçlerinin ardından özellikle eski toplu iş sözleşmeleri kapsamında firmalarımıza yaşatılan zorluklar (işçi davaları) karşılaşılan yapısal ve kronik temel problemler olarak görülmektedir.
19. Vatandaşlar tarafından Karadağlı arsa sahipleriyle kat karşılığı anlaşarak yapılan inşaatların bir çoğunda inşaat süreci ya da inşaatın tamamlanması sonrasında arsa sahiplerince sözleşme koşullarına uyulmaması sebebiyle birçok inşaat firmamızca problem yaşandığı, hatta yargı yoluna başvurulduğu bilinmektedir.
20. Karadağ'da faaliyet göstermekte olan firmalarımızın ticari ya da yatırım ilişkisi bulunan firma ya da şahıslarla yaşadıkları ihtilaflar nedeniyle zaman zaman yargıya başvurulduğu, ancak yargılama sonucu ne olursa olsun uzun süren mahkeme süreçleri sebebiyle sızlandıkları ve hatta bazen hak kaybına uğradıkları tarafımıza ifade edilmektedir.
21. Gümrük İdarelerindeki referans fiyat uygulaması kapsamında bazı ürünlerde kıymetlerin çok yüksek tutulması veya değerlendirmedeki farklı yöntemler nedeniyle firmaların ithal maliyetlerinde ciddi yükselişler olmakta ve bu durum tarife dışı bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.
22. Karadağ'da yerleşik Türk şirketleri, hem Türkiye'ye hem de diğer ülkelere ihracat yapmaktadır. Özellikle ihracattan kaynaklanan vergi iadelerini ya hiç alamadıkları ya da toplam tutarla karşılaştırılamayacak oranda küçük meblağlarla gecikmeli olarak aldıkları görülmektedir.

Firmalarımızın, vergi iadelerinden doğan alacaklarının şirketlerimizin vergi, resim, harç, sigorta primi gibi ödemelerine karşılık mahsup sisteminin uygulanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

23. İki ülke arasındaki Sosyal Güvenlik Sözleşmesi kapsamında, bu ülkede çalışan vatandaşlarımızın Türkiye'deki ailelerinin sağlık giderlerinin veya Türkiye'deki kendi harcamalarının bu sigorta kapsamında karşılanması gerekmektedir. Yine emeklilik hesabında Karadağ'da ödenen primlerle, Türkiye'de ödenen primlerin birlikte hesap edilmesi gerekirken, Karadağ tarafından kaynaklı olarak anlaşmanın uygulanmasındaki aksaklıklar nedeniyle burada çalışanlar ve firmalarımız zor durumda kalabilmektedir. Sosyal güvenlik mevzuatımız gereği, sosyal güvenlik alanında işbirliği anlaşması imzalanan ülkelerde çalışan vatandaşlarımız için birden fazla ülkede aynı anda prim ödenemez hükmü gereğince, firmalarımız ve çalışanlar açısından sıkıntılı durumlar ortaya çıkabilmektedir.

Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve Diğer Bilgiler

Karadağ'ın dış ticareti Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşmasının da (CEFTA) etkisiyle komşu ülkeler ile yoğunlaşmış olmakla birlikte, halen Karadağ ile Türkiye arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması'nın da katkısıyla Türk ürünlerinin pazardaki şansı ve payı sürekli artış kaydetmektedir.

Karadağ'da küçük ölçekli iş kurma konusunda, iş kurulmadan önce fizibilite yapılması büyük önem arz etmektedir. Zira, az nüfus, düşük ücretler ve kısa turizm sezonu gibi etkenler, turizm sezonu dışında işletmelerin ekonomik beklentilerinin karşılanmasında engel teşkil edebilir. Bu sebeple Karadağ, ekonomik anlamda talep azlığı sebebiyle küçük işletmeler için iş yapması zor olabilecek bir ülke olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, iş kurmaya karar vermeden önce birkaç kere ziyaret ederek yerinde inceleme yapılmasında önemli oranda fayda görülmektedir.

Karadağ birçok sektörde ithalata bağımlı, imalat sanayii çok gelişmemiş bir ülkedir. Bu sebeple, sanayi ürünlerine yönelik herhangi bir sektördeki istihdam sağlayıcı yatırım Karadağ ekonomisi ve ülkemiz yurt dışı yatırımları açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Karadağ'daki Türk yatırımları ve firmalarımızın üstlendikleri projeler ülke ekonomisine katkı sağlayan bir düzeye ulaşmıştır. Karadağlı muhataplarımız Türk iş insanlarının Karadağ'a olan ilgisinden memnuniyet duyduklarını dile getirmekte, iş insanlarımıza yatırımlarında her türlü kolaylığın sağlanacağını garantisini vermektedir. Bununla birlikte, geçmiş dönemden kalan bürokratik güçlükler ve bölgeye has zorluklar yatırımcılarımız için zaman zaman sıkıntı oluşturabilmektedir. Bunların başında da enerji, ulaştırma sorunları ile özellikle vasıflı işgücü eksikliği gelmektedir.

Karadağ pazarını yakından tanımaya başlayan iş insanlarımız, büyük ölçekli yatırımlar gerçekleştirebilmek için fırsatları değerlendirmektedir. Hâlihazırda %11,4'e varan işsizlik oranına sahip Karadağ'da, önümüzdeki dönemde istihdamın artırılmasına olumlu katkı sağlayabilecek nitelikteki Türk yatırımlarının teşvik edilmesi, siyasi ve iktisadi etkinliğimizin artırılması açısından önem arz etmektedir.

Karadağ'da Yatırım ve İş Ortamına İlişkin Dezavantajlı Hususlar

- Yeni ülke olmasından dolayı standartların tam oturmamış olması,
- Küçük bir pazar olması,
- Özellikle karayolu altyapısında yaşanan bölgesel gelişmişlik farklılıkları,
- Esnek olmayan, bölgeye göre pahalı olan işgücü,

- Yeni teknolojilerde ve dijitalleşmede gelişmelerin yetersiz kalması,
- İnşaat ve özelleştirme konularında net bir prosedüre sahip olunmaması,
- KDV iadesine ilişkin düzenlemelerde karşılaşılabilen olumsuzluklar,
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması'nın uygulanmasında karşılaşılabilen sorunlar,
- Banka ve para aktarma faaliyetlerinin yavaş olması, finansal işlemlerin geliştirilmesi gereği,
- İnşaat izinlerinde sıkıntılar olabilmesi,
- Kalifiye eleman bulmada ve yabancı işçi getirmede yaşanan zorluklar,
- Açılan ihalelerde gereksiz şartların yer alması.

Karadağ'da Yatırım ve İş Ortamına İlişkin Avantajlı Hususlar

- Genç ve dinamik bir ülke olması,
- İstikrarlı ve güvenli olması,
- Gelişmiş telekomünikasyon altyapısı,
- Eğitimli insan gücü,
- Yasalar karşısında yabancı firmaların yerli firmalar ile eşit olması,
- Bölgesel iş için merkez ülke olabilmesi,
- Turistik bir ülke olması.
- Organik tarım açısından çok elverişli bir ülke olması,
- AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması, EFTA ülkeleri, CEFTA ülkeleri, Türkiye, Rusya, Ukrayna ile Serbest Ticaret Anlaşmalarının olması,
- Konum itibarıyla Avrupa'ya kara, hava ve deniz yolu ile bağlı olması,
- Haftada 7 gün İstanbul - Podgoritsa direk uçak seferleri, haftanın belirli günleri İzmir-Podgoritsa ve Ankara-Podgoritsa direkt uçuş seferleri,
- Türkiye'ye mesafe olarak yakınlık,
- Avrupa'ya coğrafi ve kültürel yakınlık.

D. KARADAĞ'DAKİ DİĞER ÜLKELERİN YATIRIMLARI (Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri)

Karadağ Merkez Bankası tarafından açıklanan verilere göre;

2025 yılının Ocak-Şubat döneminde gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) kapsamında Türkiye'den Karadağ'a 24.320,44 milyon Avro tutarında yatırım gerçekleşmiş olup ülkemiz 1. sırada yer almıştır. Ardından Sırbistan (17.335,36) ve ABD (11.884,44) yatırımları ile 2. ve 3. sırada yer almıştır.

Karadağ'a 2024 yılında gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) kapsamında Türkiye'den Karadağ'a 99.630,02 milyon Avro tutarında yatırım gerçekleşmiş ve ülkemiz, Sırbistan (118.204,59), ve Rusya Federasyonu'nun (100.182,72) ardından 3. sırada yer almıştır.

Karadağ'a 2023 yılında gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) kapsamında Türkiye'den Karadağ'a 85.263,41 milyon Avro tutarında yatırım gerçekleşmiş ve ülkemiz, Sırbistan (125.266,56) ve Rusya Federasyonu'nun (112.506,57) ardından 3. sırada yer almıştır.

Karadağ'a 2022 yılında gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) kapsamında Türkiye'den Karadağ'a 78.037,17 milyon Avro tutarında yatırım gerçekleşmiş ve ülkemiz, Sırbistan (137.008,40), Rusya Federasyonu (127.172,43), Almanya (100.012,76), İsviçre (97.966,51) ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin (89.607,38) ardından 6. sırada yer almıştır.

Karadağ'a 2021 yılında gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) kapsamında, Türkiye'den Karadağ'a 42.003,36 milyon Avro tutarında yatırım gerçekleşmiş olup, ülkemiz Karadağ'a yapılan DYY'lerde Rusya Federasyonu (164.526,99), İtalya (89.717,48), İsviçre (78.865,72), Sırbistan (75.953,09) ve Malta'nın (70.366,48) ardından 6. sırada yer almıştır.

Karadağ'a 2020 yılında gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) kapsamında, Rusya Federasyonu (101.950,52 milyon Avro), Çin (71.234,14 milyon Avro), İsviçre (63.221,43 milyon Avro), İtalya (45.311,06 milyon Avro), ABD (29.495,41 milyon Avro), Birleşik Arap Emirlikleri (28.011,02 milyon Avro), Sırbistan (27.876,36 milyon Avro), Almanya (26.914,36 milyon Avro) ve Hollanda'dan (18.890,02 milyon Avro) sonra Türkiye 18.614,72 milyon Avro ile 10. sırada yer almıştır.

E.YATIRIMCILAR İÇİN YARARLI BİLGİLER

Karadağ'ın 44. Hükümeti, Avrupa Şimdi Hareketi (PES) Genel Başkanı ve 42. Hükümetin Maliye ve Sosyal Refah Bakanı Milojko Spajić'in (Miloyko Spayić) Başbakanlığında, Karadağ Parlamentosundan 46 milletvekilinin güvenoyunu alarak 31 Ekim 2023 günü kurulmuş ve göreve başlamıştır.

1.Faydalı Adresler ve Linkler

Bakanlıklar

KARADAĞ CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF MONTENEGRO
81000 Podgorica, Bulevar Sv. Petra Cetinjskog br.12
Tel: +382 20 242 388
Faks: +382 20 246 894
E-posta: kabinet@predsjednik.me
Web-adres: <http://www.predsjudnik.me/>

KARADAĞ MECLİS BAŞKANLIĞI
PRESIDENT OF THE PARLIAMENT OF THE REPUBLIC OF MONTENEGRO
81000 Podgorica, Bulevar Sv. Petra Cetinjskog 10
Tel: +382 20 244 759;
Faks: +382 20 242 192
E-posta: predsjednik@skupstina.me
Web-adres: <http://www.skupstina.me/>

BAŞBAKANLIK
81000 Podgorica, Jovana Tomasevica bb
Tel: + 382 20 242 530
E-posta: kabinet@gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/>

Güvenlik, İç Politika, Avrupa ve Dışişlerinden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Aleksa BEČIĆ
81000 Podgorica, Karağordeva bb,
Tel: +382 20 482 828
E-posta: roberta.camaj@gsv.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/>

Siyasi Sistem, Yargı ve Yolsuzlukla Mücadeleden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Momo KOPRIVICA

81000 Podgorica, Karađorđeva bb,

Tel: +382 20 482 901

E-posta: alma.feratovic@gsv.gov.me

Web-adres: <https://www.gov.me/>

Ekonomi Politikasından Sorumlu Başbakan Yardımcısı Nik GJELOSHAJ

81000 Podgorica, Karađorđeva bb,

Tel: +382 20 482 819

Dışişleri ve Avrupa İşlerinden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Filip IVANOVIĆ

Tel: +382 20 482 820

E-posta: potpredsjednik.ivanovic@gov.me

Uluslararası İlişkilerden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Ervin İBRAHIMOVIĆ

Eğitim, Bilim ve Dini Topluluklarla İlişkilerden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Budimir ALEKSİĆ

Altyapı ve Bölgesel Kalkınmadan Sorumlu Başbakan Yardımcısı Milun ZOGOVIĆ

KARADAĞ HÜKÜMETİ GENEL SEKRETERLİĞİ

GENERAL SECRETARIAT OF THE GOVERNMENT OF MONTENEGRO

Mr Dragoljub NIKOLIC – Genel Sekreteri

Tel: +382 20 482 814

E-posta: gsv@gsv.gov.me

DİYASPORA BAKANLIĞI

MINISTRY OF DIASPORA

Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br. 9, 81000 Podgorica, Crna Gora

Tel: +382 20 224 411

E-posta: kabinet@md.gov.me

EKOLOJİ, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KUZEY KALKINMA BAKANLIĞI

MINISTRY OF ECOLOGY, SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND DEVELOPMENT OF THE NORTH

E-posta: kabinet@mers.gov.me

EKONOMİK KALKINMA BAKANLIĞI

MINISTRY OF ECONOMIC DEVELOPMENT

81000 Podgorica, Rimski trg broj 46,

Tel: + 382 20 482 301

E-posta: kabinetmer@mek.gov.me

Web-adres: <https://www.gov.me/mek>

ENERJİ VE MADENCİLİK BAKANLIĞI

MINISTRY OF ENERGY AND MINING

81000 Podgorica, Rimski trg broj 46,

Tel: +382 20 482 203
E-posta: kabinet@men.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/men>
AVRUPA İŞLERİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF EUROPEAN AFFAIRS
81000 Podgorica, Bulevar revolucije 15,
Tel: +382 20 481 301
E-posta: kabinet@mep.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mep>

MALİYE BAKANLIĞI
MINISTRY OF FINANCE
81000 Podgorica Stanka Dragojevia br. 2
Tel: +382 20 242 835
E-posta: mf@mif.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mif>

KAMU YÖNETİMİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF PUBLIC ADMINISTRATION
81000 Podgorica, Rimski trg br. 45
Tel: +382 20 482 131
E-posta: kabinet@mju.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mju>

KAMU İŞLERİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF PUBLIC WORKS
81000 Podgorica, Arsenija Boljevića 2a, City Mall / III sprat
E-posta: mjr@mjr.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mjr>

KÜLTÜR VE MEDYA BAKANLIĞI
MINISTRY OF CULTURE AND MEDIA
Tel: +382 41 232 571
E-posta: kabinet.kultura@mku.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mku>

İNSAN VE AZINLIK HAKLARI BAKANLIĞI
MINISTRY OF HUMAN AND MINORITY RIGHTS
81000 Podgorica, Bulevar Sv. Petra Cetinjskog br.130
Tel: +382 20 234 197
E-posta: kabinet@mmp.gov.me
Web-adres: [Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava \(www.gov.me\)](http://Ministarstvo%20ljudskih%20i%20manjinskih%20prava%20(www.gov.me))

SAVUNMA BAKANLIĞI
MINISTRY OF DEFENSE
81000 Podgorica, Jovana Tomaševica 29,
Tel: +382 20 483 561
E-posta: kabinet@mod.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mod>

TARIM, ORMANCILIK VE SU YÖNETİMİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND WATER MANAGEMENT
81000 Podgorica, Rimski trg 46
Tel: +382 20 482 109
E-posta: kabinet@mpsv.gov.me
Web-adres: [Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede \(www.gov.me\)](http://www.gov.me)

DENİZCİLİK BAKANLIĞI
MINISTRY OF MARITIME AFFAIRS
81000 Podgorica, Rimski trg 46
Tel: +382 020 482 124
E-posta: kabinet@mpo.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mpo>

ADALET BAKANLIĞI
MINISTRY OF JUSTICE
81000 Podgorica, Vuka Karadžića br. 3
Tel: + 382 20 407-501
E-posta: kabinet@mpa.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mpa>

MEKANSAL PLANLAMA, ŞEHİRCİLİK VE DEVLET MÜLKİYETİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF SPATIAL PLANNING, URBANISM AND STATE PROPERTY
IV proleterske brigade 19, 81000 Podgorica
Tel: +382 20 446 200
E-posta: kabinet@mepg.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mdup>

EĞİTİM, BİLİM VE İNOVASYON BAKANLIĞI
MINISTRY OF EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION
81000 Podgorica, Vuka Đurovića b.b.
Tel: +382 20 410 100
E-posta: kabinet@mpni.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mps>

ÇALIŞMA, İSTİHDAM VE SOSYAL DİYALOG BAKANLIĞI
MINISTRY OF LABOR, EMPLOYMENT AND SOCIAL DIALOGUE
Tel: +382 20 482 305
E-posta: kabinet@mrzs.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mrzs>

BÖLGESEL YATIRIM GELİŞTİRME VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARIYLA
İŞBİRLİĞİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF REGIONAL INVESTMENT DEVELOPMENT AND COOPERATION
WITH NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS
E-posta: kabinet@mirn.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mirn>

ULAŞTIRMA BAKANLIĞI
MINISTRY OF TRANSPORTATION

E-posta: kabinet@msa.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/msa>

SOSYAL REFAH, AİLE VE DEMOGRAFİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF SOCIAL WELFARE, FAMILY CARE AND DEMOGRAPHY

E-posta: kabinet@mssd.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mssd>

SPOR VE GENÇLİK BAKANLIĞI
MINISTRY OF SPORTS AND YOUTH
81000 Podgorica, Svetlane Kane Radević br. 3

Tel: +382 20 684 900
E-posta: ums@ums.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/ms>

TURİZM BAKANLIĞI
MINISTRY OF TOURISM
IV proleterske brigade 19, 81000 Podgorica

Tel: +382 20 446 314
E-posta: kabinet@mt.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mt>

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF INTERIOR AFFAIRS
81000 Podgorica, Bul. Svetog Petra Cetinjskog 22.

Tel: +382 20 241 590
E-posta: kabinet@mup.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mup>

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
81000 Podgorica Stanka Dragojevića 2

Tel: +3 382 20 416 303
E-posta: kabinet@mfa.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mvp>

SAĞLIK BAKANLIĞI
MINISTRY OF HEALTH
81000 Podgorica, Rimski trg 46;

Tel: +382 20 482133
E-posta: kabinet@mzd.gov.me
Web-adres: <https://www.gov.me/mzd>

Bakanlıklara Bağlı Fakat Bakanlıklar Dışında Yer Alan Birimler

Çevre Koruma Ajansı: - <https://epa.org.me/>
Yolsuzlukla Mücadele - <http://antikorupcija.me/en/>
Karadağ Vergi İdaresi - <https://www.gov.me/poreskauprava>
Karadağ Gümrük İdaresi - <https://www.gov.me/upravacarina>
Şans Oyunları - <https://www.gov.me/uis>

Limanlar Müdürlüğü - <https://www.luckekapetanije.me/>
Denizcilik Güvenlik Müdürlüğü (<http://pomorstvo.me/eng/>)
Demiryolu Taşımacılığı (<https://www.zcg-prevoz.me/>)
Gıda Güvenliği, Veteriner ve Bitki Sağlığı Müdürlüğü - <https://www.gov.me/ubh>

Bağımsız İdari Birimler

Hidrolojik ve Meteorolojik Hizmetler Servisi
<http://www.meteo.co.me/index.php?kategorija=1>
Sismoloji Gözlemevi - <http://www.seismo.co.me/Home.htm>
Karadağ İstatistik Kurumu - <http://www.monstat.org/eng/index.php>
Fikri Mülkiyet Müdürlüğü - <https://www.gov.me/mek/is>
Karadağ Elektronik Kamu İhaleleri - www.cejn.gov.me
Özelleştirme ve Sermaye Projeleri Kurulu - <https://www.gov.me/szp>
Karadağ Yolsuzluk ve Organize Suçlarla Mücadele Sivil Toplum Örgütü
<http://www.mans.co.me/en/>
Demokrosi ve İnsan Hakları Merkezi - <https://www.cedem.me/en/>
Resmi Gazete - <http://sluzbenilist.me/>
Karadağ Yatırım Ajansı - <http://www.mia.gov.me>
Karadağ Yabancı Yatırımcılar Konseyi - <http://www.mfic.me/>
Karadağ Sermaye Piyasası Komisyonu - <http://www.scmn.me//index.php>
Merkezi Mevduat İdaresi - <http://www.cda.me/EN/Pages/Naslovna.aspx>
Montenegroberza (Karadağ Borsası) <http://www.mnse.me/code/navigate.asp?Id=59>
Karadağ'daki Mahkemeler - <https://sudovi.me/sdvi>
Karadağ'da Düzenlenen Fuarlar - <http://www.adriafair.co.me/index.php/en/>
Karadağ Sigorta Denetleme Kurumu - <http://www.ano.me/en/>
Mevduat Koruma Fonu - <https://fzdcg.org/en/home/>
Muhasebeciler ve Karadağ Denetçiler Enstitüsü - <http://www.irrcg.co.me/>
Karadağ Belediyeler Birliği - <http://uom.me/>
Karadağ E-devlet - <http://www.euprava.me/>

Karadağ'daki Bankalar

Karadağ Merkez Bankası - <https://www.cbcg.me/>
Karadağ'daki özel bankalara ulaşılacak link:
<https://www.cbcg.me/en/public-relations/information/useful-links/banks-in-montenegro>
Karadağ Kalkınma Bankası- <https://www.rb.me/>

Karadağ'daki Uluslararası Kuruluşları:

<https://www.gov.me/en/diplomatic-missions/missions-o-international-organizations>

CEFTA (Karadağ): <https://cefta.int/?s=montenegro>

Karadağ Barolar Birliği web sayfası

http://www.advokatskakomora.me/advokati_po_opstina_ma.html

Karadağ'da Bulunan Ticaret Odası ve Diğer Ticari Kuruluşlar

Karadağ Ticaret Odası: <https://komora.me/> ; pkcg@pkcg.org

Turkcham - Karadağ Türk Ticaret Odası: <https://turkcham.me/>; info@turkcham.me
KTİD - Karadağ Türk İş İnsanları Derneği: <https://ktider.org/>; info@ktider.org
Karadağ İşverenler Birliği: [http://www.poslodavci.org /](http://www.poslodavci.org/); office@poslodavci.org
Business Forum Ulcinj: info@businessforum.me

Karadağ'da Faaliyet Gösteren Firmaları Sorgulama Linki:

<http://pretraga.crps.me/> (Ticaret Sicil)

Gümrük Vergi Oranları Sorgulama:

<http://taric.carina.co.me/TariCG/public/Sections.jsp>

Tüketici Şikayetleri

<http://www.budiodgovoran.me/>

Karadağ'daki Havaalanları

<http://www.montenegroairports.com>

Karadağ Havayolu (Air Montenegro)

Web sitesi: <https://airmontenegro.com/>

Yerel Basın

Vijesti: <https://www.vijesti.me/>

Pobjeda <https://www.pobjeda.me/>

Dan <http://www.dan.co.me/>

Mina <http://mnnews.net>

Monitor <http://www.monitor.co.me/>

Cdm <http://www.cdm.me/>

Şirket Kurma

<https://montenegro.eregulations.org/?l=en>

Yatırımcıların yönelik teşviklerin ayrıntıları

<https://mia.gov.me/en/invest-in-mne/register-of-incentive-measures-for-investments/>

2. Ulaşılabilecek Hukuki & Mali Danışmanlık Şirket ve Bürolarına İlişkin Bilgiler

Karadağ'da ihtiyaç duyulması halinde Ticaret Müşavirliğinde bilgileri bulunan ulaşılabilir avukatlık/muhasebecilik/danışmanlık/gümrük müşavirliği/yeminli tecümanlık şirket ve bürolarına ilişkin iletişim bilgilerine, firmalar tarafından T.C. Podgoritsa Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliğine başvurulmak suretiyle ulaşılabilir. (Söz konusu firmalara Müşavirlik tarafından referans olunması mümkün bulunmamaktadır.)